

ประวัติความเป็นมาของอนุสาวรีย์ไทย

อนุสาวรีย์ไทย ถ้าจะแบ่งโดยมูลเหตุและลักษณะแล้ว เราอาจจำแนกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆคือ อนุสาวรีย์แบบโบราณที่สร้างกันมาตั้งแต่สมัยเริ่มแรกทางประวัติศาสตร์ของไทย จนมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ อันมีมูลเหตุในการสร้างมาจากความเชื่อทางพุทธศาสนาที่รับอิทธิพลมาจากประเทศอินเดีย รูปแบบส่วนใหญ่ของอนุสาวรีย์เหล่านี้จะปรากฏออกมาในรูปของสถูปเจดีย์ ส่วนอนุสาวรีย์ในประเภทหลังหรือที่กำลังนิยมสร้างกันอยู่ในปัจจุบัน เริ่มเกิดขึ้นในช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นอิทธิพลที่รับมาจากประเทศทางแถบตะวันตก รูปแบบที่นิยมสร้างกันโดยส่วนมากจะเป็นรูปปั้นเหมือนคนจริง หรือสัญลักษณ์ที่เป็นแบบสมัยใหม่ โดยเนื้อหาหลักแล้ว อนุสาวรีย์ทั้งสองประเภทของไทยนี้มิได้มีการเชื่อมต่อกับความคิดกันเลย หรือกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า ประเภทของอนุสาวรีย์ทั้งสอง มีมูลเหตุและลักษณะในการสร้างที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง อันเป็นผลของการรับอิทธิพลมาจากแหล่งอารยธรรมคนละแห่ง คือจากทางตะวันออกและทางตะวันตก โภทที่ผู้รับเองก็มีได้มีการพยายามประสานความแตกต่างนี้ให้เข้าด้วยกัน หรืออาจจะมีความพยายามที่จะทำแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากความแตกต่างกัน โดยพื้นฐานดังกล่าว¹

เนื่องจากมีความแตกต่างกันทางความคิดโดยพื้นฐานของอนุสาวรีย์ 2 ประเภทดังกล่าว การศึกษาลงในรายละเอียดจึงมีความจำเป็น เพื่อให้เราได้เห็นถึงสภาพความเป็นมา รวมทั้งความแตกต่างนั้นได้ชัดเจนยิ่งขึ้นเพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจการศึกษาวิเคราะห์ได้ดียิ่งขึ้น โดยจะขอกล่าวถึงความป็นมาและมูลเหตุของการสร้างอนุสาวรีย์ที่เรียกว่าเจดีย์อย่างสังเขป ส่วนอนุสาวรีย์ประเภทหลังจะกล่าวโดยละเอียดเพราะเป็นส่วนที่จะนำมาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์เป็นสำคัญ

¹อนุสาวรีย์ในประเภทแรกมุ่งที่จะอุทิศเพื่อศาสนาเป็นสำคัญ แต่อนุสาวรีย์ประเภทหลังนั้น มุ่งที่จะเน้นความยิ่งใหญ่และการพยายามที่จะระลึกถึงตัวบุคคลหรือเหตุการณ์หนึ่งเหตุการณ์ใดเป็นพิเศษ

เจดีย์ที่มีอิทธิพลอย่างแพร่หลายในประเทศที่นับถือพุทธศาสนานั้น มีกำเนิดขึ้นหลังจากที่พระพุทธเจ้าได้เสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้วทั้งสิ้น เพราะเมื่อพระพุทธเจ้ายังดำรงพระชนมชีพอยู่นั้น บรรดาพุทธศาสนิกชนได้ยึดถือพระพุทธองค์ หลักคำสอนของพระพุทธองค์ และสงฆ์สาวกของพระพุทธองค์ รวมเรียกว่า "ไตรสรณคมน์" เป็นหลักสำคัญ

พุทธเจดีย์จักแบ่งได้เป็น 4 ประเภทคือ พระธาตุเจดีย์เป็นเจดีย์ที่สร้างไว้บรรจุพระบรมธาตุ ความหมายอย่างประเพณีกัมมัทรีย์ในสมัยนั้น¹ เป็นประเภทแรก บริโภคเจดีย์เป็นเจดีย์ที่สร้างขึ้นเพื่อให้เหล่าภิกษุและพุทธสาวกไปปรนนิบัติสังเวทเมื่อคิดถึงพระองค์ ๓ สถานที่ประสูติ ตรีสิริ ประทานปฐมเทศนา และปรินิพพาน เป็นประเภทที่สอง ธรรมเจดีย์เป็นเจดีย์ที่สร้างขึ้นจากพระพุทธบรมหารที่ว่า พระธรรมจะแทนที่พระองค์ ผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาแต่อยู่ห่างไกลจากเจดีย์ในสองประเภทแรก จึงคิดสร้างเจดีย์ในแบบนั้นขึ้นโดยมักจะจารึกพระธรรมที่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาไว้ คอนหลังถือกันว่าพระไตรปิฎกเป็นพระธรรมเจดีย์ด้วย เป็นประเภทที่สาม ส่วนอุเทสิกะเจดีย์ที่สร้างขึ้นโดยเจตนาอุทิศต่อพระพุทธเจ้า โดยไม่กำหนดว่าต้องทำเช่นใด ถ้านอกเหนือจากชายเจดีย์ทั้ง 3 ประเภทที่กล่าวมาแล้วจักเป็นอุเทสิกะเจดีย์ทั้งสิ้น ในสมัยแรกมักทำเป็นรูปพุทธบัลลังก์หรือสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับพระองค์ เพราะประเพณีชาวอินเดียห้ามมิให้ทำรูปวัตถุที่เป็นสพระไว้ ต่อมาพวกโยนิก(ฝรั่งชาติกรีก)ซึ่งเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาวิเริ่มทำรูปพระพุทธรูปขึ้นเป็นครั้งแรก พระพุทธรูปจึงได้กำเนิดขึ้นและเป็นที่ยอมรับโดยตลอด ซึ่งจักได้ว่าเป็นอุเทสิกะเจดีย์อย่างหนึ่ง เป็นประเภทที่สี่

พุทธเจดีย์เข้ามาสู่ประเทศไทยเมื่อราว พ.ศ. 500 ในสมัยทวารวดีที่เมืองนครปฐม เป็นแบบที่มาจากมคธราชู ต่อมาในสมัยศรีวิชัยราวปี พ.ศ. 1300 พุทธเจดีย์ได้เข้ามาทางแถบคอนไคของไทยเป็นการสร้างตามคติมหายาน คาดว่าคงจะรับอิทธิพลมาจากชาวสมัยลพบุรีราวปี พ.ศ. 1600 พุทธเจดีย์จะมีลักษณะปนกันสองลัทธิคือ ทั้งแบบหินยานที่สืบมาจากทวารวดี และมหายานที่มาแต่เขมร สมัยเชียงแสนราวปี พ.ศ. 1600 พุทธเจดีย์มีอยู่มากทางภาคเหนือจะรับอิทธิพลมาจากลังกา เพราะมีการนับถือค้นพระศรีมหาโพธิ์เช่นเดียวกัน สมัยสุโขทัยราวปี พ.ศ. 1800 ลักษณะของพุทธเจดีย์รับอิทธิพลทั้งแบบลพบุรีและแบบ

¹ ประเพณีการบรรจุอัฐิธาตุทั้งกัมมัทรีย์และสามัญชนไว้ในสถูปนั้นดูจะมีมาก่อนสมัยพุทธกาล ถ้าดูจากคำกล่าวนี้

ลังกาวัศ พระธรรมเจดีย์ในสมัยนี้ก็ได้เริ่มยึดพระไตรปิฎกเป็นหลัก ประเพณีดังกล่าวยังนิยมสืบมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ สมัยอยุธยาราวปี พ.ศ. 1900 พุทธเจดีย์ยังคงปรากฏอิทธิพลทั้งสองลัทธิ เพราะเป็นเขตที่มหายานและหินยานเคยเจริญรุ่งเรืองมาก่อน แต่ในช่วงหลังจะรับอิทธิพลหินยานจากลังกาวัศเข้ามา เพราะสมัยพระบรมไตรโลกนาถเคยนิมนต์พระจากลังกาวัศเข้ามาเป็นพระอุปัชฌาย์ สมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325 พุทธเจดีย์ส่วนใหญ่จะสร้างตามคติที่มีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เพราะต้องการให้พระนครใหม่รุ่งเรืองเหมือนเมืองศรีอยุธยา พระพุทธรูปที่จัดว่าเป็นอุเทสิกะเจดีย์นั้นส่วนใหญ่มีใ้สร้างขึ้นมาใหม่แต่เป็นการนำมาจากวัดร้างตามหัวเมืองซึ่งมีมากกว่า 1,200 องค์ บางครั้งมีการสร้างพระพุทธรูปเป็นอนุสรณ์หรืออุทิศให้กับกษัตริย์ด้วย โดยขนานนามพระพุทธรูปเป็นพระนามของกษัตริย์เป็นต้น

นอกจากพุทธเจดีย์ที่สร้างตามคติพุทธศาสนาแล้ว ยังปรากฏว่ามีประเพณีการสร้างสถูปไว้สำหรับบรรพบุรุษของบุคคลอีกด้วย ประเพณีนี้เคยปรากฏอยู่ในอินเดียตั้งแต่สมัยพุทธกาล และสำหรับประเทศไทยนั้นจะมามีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยหรือก่อนหน้านั้น แต่มานิยมสร้างกันมากในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีลักษณะเป็นพระเจดีย์น้อยใหญ่หลายขนาด มักจะบรรพบุรุษของบุคคลที่หาอาชีพกิจแล้ว ถ้าเป็นบุคคลชั้นสูงจะมีการบรรจุพระบรมธาตุหรือพระบรมรูปไว้ข้างบนโดยฝังอัฐิบุคคลไว้ข้างใต้พระสถูป ขนาดของเจดีย์ชนิดนี้จะแสดงให้เห็นฐานะของบุคคลได้ ยิ่งบุคคลนั้นมีฐานะสูงมากเท่าใด ขนาดของเจดีย์จะยิ่งใหญ่โตและปราณีตมากขึ้นเท่านั้น² ประเพณีการสร้างเจดีย์ชนิดนี้ยังมีอยู่สืบมาจนถึงสมัยปัจจุบัน

ทั้งพุทธเจดีย์ที่สร้างตามคติทางพุทธศาสนาและเจดีย์ที่ใช้บรรจุอัฐิของบุคคลซึ่งรับอิทธิพลทางอ้อมมาจากพุทธศาสนานั้น ล้วนแต่ถือได้ว่าเป็นอนุสาวรีย์ในแบบสมัยโบราณที่มีสืบต่อกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน จนเมื่อปลายสมัยรัชกาลที่ 4 อนุสาวรีย์แบบใหม่ที่ได้รับอิทธิพลมาจากประเทศตะวันตกก็เข้ามาแทนที่ และเล่นบทบาทสำคัญทางค่านับจนถึงปัจจุบัน

¹ เก็บความจาก สมเด็จพระญาณสังวรญาณมุนี, ตำนานพระพุทธรูปเจดีย์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2517)

² สมเด็จพระญาณสังวรญาณมุนี, เศวตฉัตรวิจิตร ใจความว่า "แต่เมื่อเกิดแข่งบุญวาสนากัน เรือนนั้นก็ทำใหญ่โตปราณีตขึ้นทุกที จึงเกิดเป็นเจดีย์อีกชนิดหนึ่ง" ใน สารานุกรม เล่มที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แพรววิทยา, 2518) หน้า 232.

อนุสาวรีย์สมัยใหม่ที่เรานำมาใช้ศึกษาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นอนุสาวรีย์ที่มีรูปแบบเป็นรูปปั้นเหมือนคนจริง หรือไม่ก็จะเป็นสัญลักษณ์ที่จัดไว้ว่าเป็นแบบสมัยใหม่ หรือแบบที่รับอิทธิพลมาจากประเทศทางแถบตะวันตก อิทธิพลการปั้นรูปเหมือนคนจริงได้เริ่มขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 คือพระบรมรูปของพระองค์เอง โดยก่อนหน้านั้นไทยไม่เคยมีประเพณีการปั้นรูปเหมือนคนจริงเช่นนี้มาก่อนเลย จะมีก็แค่เพียงการสร้างพระพุทธรูปและเทวรูปหรือรูปพระภิกษุที่มีผู้นับถือมากเท่านั้น การที่รัชกาลที่ 4 ทรงให้สร้างพระบรมรูปเหมือนพระองค์นั้นคงมีเหตุมาจากการที่กษัตริย์ทางยุโรปได้ส่งพระรูปของตนมาเป็นบรรณาการแก่รัชกาลที่ 4 จึงเกิดความนิยมขึ้น โดยรับสั่งให้มีการหล่อพระบรมรูปของพระองค์ขึ้นบ้าง ซึ่งการทำครั้งแรกคาดว่าคงจะเป็นฝีมือของพวกยุโรป เพราะพระบรมรูปของพระองค์นั้นอ้วนท้วนมีกล้ามเนื้อเป็นแบบฝรั่ง¹ และได้มีการขยายเป็นขนาดเท่าพระองค์จริงในภายหลัง ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ที่ในเวไชยนครวิเชียรปราสาท เมืองเพชรบุรี เมื่อรัชกาลที่ 5 ได้เสด็จเสวยพระราชสมบัติ พระองค์ทรงโปรดให้มีการหล่อพระบรมรูปเหมือนของกษัตริย์ทั้ง 4 พระองค์ขึ้นคือ พระบรมรูปรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 4 คงจะเป็นพระราชปรารภของรัชกาลที่ 4 ที่มีแก่รัชกาลที่ 5 มาก่อน เมื่อหล่อเสร็จก็นำไปประดิษฐานไว้ในพระมหาปราสาททางมุขตะวันออกมีเสวครฉัตรบังกันทุกพระองค์ บิดักไป รัชกาลที่ 5 ทรงปรารถนาให้มีการถวายบังคมพระบรมรูปขึ้น และโปรดให้อัญเชิญพระบรมรูปทั้ง 4 พระองค์ ไปประดิษฐานไว้ ณ พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ และให้มีการสร้างพระที่นั่งควาสัยขึ้น เพื่อไว้ประดิษฐานพระบรมรูปทั้ง 4 พระองค์ สมัยรัชกาลที่ 6 ได้มีการสร้างปราสาทพระเทพมิตรขึ้นเลียนแบบหอพระเทพมิตร ในวัดพระศรีสรรเพชญ์ครั้งกรุงศรีอยุธยา² ไว้ประดิษฐานพระบรมรูปของพระมหากษัตริย์ในราชวงศ์จักรี ซึ่งในภายหลังได้กลายเป็นพระราชประเพณีไป เมื่อพระมหากษัตริย์พระองค์ใดเสด็จสวรรคตจะต้องมีการสร้างพระบรมรูปเหมือนเท่าพระองค์จริงนำไปประดิษฐานไว้ในปราสาทพระเทพมิตรเพื่อไว้สักการบูชาสืบมาจนถึงปัจจุบัน

จากพระบรมรูปรัชกาลที่ 4 ที่โปรดเกล้าฯ ให้ปั้นหล่อขึ้นถวายพระเจ้าแผ่นดินไปเสวย

¹ พระราชวินิจฉัยของสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 642-643.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 671-673.

ที่ 3 แห่งประเทศฝรั่งเศส ถือได้ว่าเป็นรูปปั้นเหมือนครั้งแรกของประเทศไทย¹ ได้มีการจำลองมาไว้ในปราสาทพระเทพนิกรในภายหลังจึงได้กล่าวไว้แล้ว ยุคนั้นจึงนับได้ว่าเป็นยุคเริ่มแรกของอนุสาวรีย์สมัยใหม่ของไทยที่รับอิทธิพลมาจากประเทศตะวันตก ถึงแม้ว่าเราจะไม่จัดว่าพระบรมรูปเหมือนนี้เป็นอนุสาวรีย์แห่งชาติก็ตาม² พระบรมรูปรัชกาลที่ 4 ได้ก่อให้เกิดความนิยมในการปั้นหล่อรูปเหมือนยิ่งขึ้นในเวลาต่อมาจนได้กลายเป็นอนุสาวรีย์แห่งชาติหลายแห่งในภายหลังซึ่งจะกล่าวต่อไป

สมัยรัชกาลที่ 5

พระบรมรูปทรงม้าที่เกิดขึ้นในช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 5 จัดได้ว่าเป็นอนุสาวรีย์แห่งชาติที่แท้จริงแห่งแรกในประเทศไทย มูลเหตุแห่งการเกิดอนุสาวรีย์มีมาจากพระราชดำริของรัชกาลที่ 5 และพระบรมโอรสาธิราช (รัชกาลที่ 6) พร้อมด้วยข้าราชการเมื่อครั้งรัชกาลที่ 5 เสด็จประพาสยุโรปครั้งหลังเมื่อ พ.ศ. 2450 นั้น ได้มีการสร้างถนนราชดำเนินแล้ว และกำลังลงมือสร้างพระที่นั่งอนันตสมาคม โดยมีการคิดแบบแผนผังสนามใหญ่เพื่อเชื่อมถนนราชดำเนินกับพระที่นั่งอนันตสมาคมด้วย และในช่วงนั้นอีกปีเศษก็จะถึงอภิสิทธิ์มงคลที่รัชกาลที่ 5 ได้ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินได้ถึง 42 ปี ยิ่งยืกว่ากษัตริย์อื่นๆ จึงจะมีงานสมโภชครั้งใหญ่ ได้มีพระราชดำริตรัสสั่งแก่พระบรมโอรสาธิราชให้จัดพิธีการชมงคลในนามของผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เมื่อพระองค์เสด็จยุโรป พระบรมโอรสาธิราชได้คร่ำครึศึกษาข้าราชการแล้วมีความเห็นพ้องกันว่า ที่บ้านมานั้นงานฉลองต่างๆ รัฐบาลมักเป็นผู้จัด ในงานนี้ควรให้ประชาชนได้ร่วมมือในการจัดงานด้วย โดยการชักชวนให้ร่วมบริจาคเงินทูลเกล้าถวายอย่างที่ว่า "ทำขวัญ" การทำบุญนั้นจะเป็นไปตามความสมัครใจ ในขณะที่กำลังบอกบุญนั้น ได้ข่าวว่ารัชกาลที่ 5 ซึ่งกำลังเยือนประเทศฝรั่งเศสอยู่นั้นเกิดพอพระทัยพระรูปพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ทรงม้า หล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ซึ่งประดิษฐานที่หน้าพระราชวังแวร์ซาย ทรงปรารภว่า ถ้ามีพระบรมรูปของพระองค์ประดิษฐานไว้ที่หน้าพระที่นั่งอนันตสมาคมจะเป็นสง่างามก็เหมือนอย่างประเทศยุโรป สืบราคาดู

¹กรมศิลปากร, นำชมกรุงรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี, 2525) หน้า 275.

²พิจารณาจากระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการก่อสร้างอนุสาวรีย์แห่งชาติ

แล้วประมาณ 200,000 บาท ประจวบกับมีคนถวายเงินบริจาคเป็นจำนวนมากจึงมีพระบรมราชานุญาตให้สร้างพระบรมรูปทรงม้าขึ้น โดยว่าจ้างบริษัทฝรั่งเศสชื่อ ชูชเชอร์ เฟรส ฟองเคอร์ในกรุงปารีสเป็นผู้ทำ ใต้ทรงประทับให้ปั้นและส่งมายังกรุงเทพฯ ในปัดักมา เงินบริจาค่นั้นหลังจากก่อสร้างพระบรมรูปไปแล้วยังหลงเหลืออีกกว่าล้านบาทจึงนำไปทูลเกล้าฯ ถวาย พระองค์ทรงมีพระราชดำริตรัสว่าให้นำเงินจำนวนนี้ไปใช้ในกาว่ารสถาปนาอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีประโยชน์แก่ชาวสยามสนองคุณที่มีต่อพระองค์ ยังไม่ทันตกลงท่านก็เสด็จสวรรคตเสียก่อน รัชกาลที่ 6 จึงนำเงินส่วนนี้ไปจัดตั้งโรงเรียนข้าราชการพลเรือนซึ่งปัจจุบันคือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย¹ พระบรมรูปทรงม้านี้ เปิดเมื่อ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2451 ตรงกับพิธีรัชสมัยมังคลาภิเษก มีพิธีฉลองกันอย่างใหญ่โต หลังจากรัชกาลที่ 5 ทรงเสด็จสวรรคตแล้วได้มีการจัดพิธีถวายบังคมพระบรมรูปนี้โดยถือเอาวันคล้ายวันสวรรคต 23 ตุลาคมของทุกปีเป็นวันทำพิธี พิธีนี้มีอยู่สืบมาจนถึงปัจจุบันและขยายไปทั่วเกือบทุกจังหวัดอีกด้วย

สมัยรัชกาลที่ 6

ในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้มีการสร้างอนุสาวรีย์ขึ้นหลายแห่งรวมทั้งอนุสาวรีย์สุนันธิ์ (ย่าเหล) ค้วย แก่ออนุสาวรีย์ที่จัดได้ว่าเป็นอนุสาวรีย์แห่งชาตินั้นคือจะมีแก่ออนุสาวรีย์ทหารอาสาเพียงแห่งเดียวเท่านั้น อนุสาวรีย์แห่งนี้เกิดขึ้นโดยพระราชดำริของรัชกาลที่ 6 เมื่อปี พ.ศ. 2462 เนื่องจากประเทศไทยได้ส่งทหารไปร่วมกับสัมพันธมิตรในสงครามโลกครั้งที่ 1 เมื่อ 11 มกราคม พ.ศ. 2460 และเมื่อ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2461 เป็น 12 ผลักการจักษทหารเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 1 นี้ เป็นการแสดงเกียรติภูมิของชาติ ความเท่าเทียมกับนานาชาติ และเพื่อผลในการปลุกปล้ำปลองพันชะและความไม่เสมอภาคในสนธิสัญญาต่างๆของไทยที่ได้ทำไว้กับชาติต่างๆก่อนสมัยรัชกาลที่ 6² ทหารไทยที่ไปร่วมรบกับพันธมิตรได้เดินทางกลับประเทศไทยเมื่อ 21 กันยายน พ.ศ. 2462 มีการต้อนรับกันอย่างใหญ่โตทั้งมีการจัดงานฉลอง 3 วัน 3 คืน อนุสาวรีย์นี้จึงมีมูลเหตุการสร้างมาจากการเข้าร่วมรบ

¹ เก็บความจาก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี, ชุมนุมพระนิพนธ์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2494) หน้า 251-256.

² ชัยอนันต์ สมุทวณิช และ สุวดี เจริญพงศ์ บรรณาธิการ, การเมืองการปกครองไทยสมัยใหม่ : รวมงานวิจัยทางประวัติศาสตร์และรัฐศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2522) หน้า 5.

ในสงครามโลกครั้งที่ 1 เป็นสำคัญ เพื่อไว้ระลึกถึงความถึงามของทหารที่เสียชีวิตในการเข้าร่วมรบทั้งกล่าวซึ่งมีชื่อในจารึกที่แท่นฐานอนุสาวรีย์ ลักษณะอนุสาวรีย์เป็นทรงแบบเจดีย์ซึ่งเป็นอนุสาวรีย์แบบไทยโบราณประดิษฐานอยู่ที่หน้าโรงละครแห่งชาติทางคานทิสเหนือของสนามหลวง อนุสาวรีย์แห่งนี้เปิดเมื่อ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2464 ซึ่งเป็นวันคล้ายวันประกาศสงคราม มีการฉลองอย่างใหญ่โตในวันเปิด รวมทั้งมีการเชิญนายทหารค่างชาติบางคนเข้าร่วมพิธีด้วย ทุกวันที่ 11 พฤศจิกายนของทุกปี จะมีการวางพวงมาลาที่อนุสาวรีย์แห่งนี้¹

สมัยรัชกาลที่ 7

อนุสาวรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 7 มีเพียงอนุสาวรีย์เดียวที่จัดได้ว่าเป็นอนุสาวรีย์แห่งชาติ คืออนุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ประดิษฐานอยู่ที่เชิงสะพานปรมมรรคาอนุสรณ์ (สะพานพุทธฯ) ฝั่งพระนคร เมื่อปี พ.ศ. 2470 รัชกาลที่ 7 ได้ทรงปรารภถึงเรื่องการฉลอง 150 ปี กรุงรัตนโกสินทร์ในปี พ.ศ. 2475 ว่า ควรที่จะสร้างถาวรวัตถุที่เป็นอนุสรณ์แก่นุชนรุ่นหลังไว้ระลึกถึงผู้ให้กำเนิด โดยปรึกษากับทางรัฐบาล และมีมติพร้อมกันว่าควรสร้างเป็นอนุสาวรีย์รัชกาลที่ 1 โดยให้คิดรูปแบบสะพานและอนุสาวรีย์ให้สอดคล้องกัน ใ้มอบให้กรมพระยานวิศราวุฒิกิจวงศ์ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการแผนกศิลปากร เป็นผู้คิดแบบและผู้อำนวยการก่อสร้าง สร้างเป็นพระบรมรูปทรงเครื่องชัตติยาภรณ์ ประทับนั่งเหนือพระราชบัลลังก์ พระหัตถ์ทรงและพระแสงดาบที่วางอยู่เหนือพระเพลา มีพระพักตร์มาทางถนนศรีเพชร พระบรมรูปปั้นโดยศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี มีการนำไปหล่อที่ประเทศอิตาลี เพราะขณะนั้นประเทศไทยยังหล่อเองไม่ได้ อนุสาวรีย์นี้เปิดพร้อมกับสะพานพระพุทธยอดฟ้า ในวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2475 ซึ่งตรงกับวันจักรี และทุกปีในวันนี้จะมีการถวายบังคมวางพวงมาลาอนุสาวรีย์แห่งนี้เป็นประจำ² ขนาดของ

¹ สมพงษ์ เกรียงไกรเพชร, ปูชนียสถานโบราณวัตถุไทย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แพรวพิตยา, 2506) หน้า 533-536.

² เก็บความจาก กิตติ ศิริวิรัตนไชยวงศ์, อนุสาวรีย์สำคัญของไทย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แพรวพิตยา, 2514) หน้า 59-64. และ กรมศิลปากร, ศิลปวัฒนธรรมไทย เล่มที่ 8 (กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี, 2525) หน้า 187.

อนุสาวรีย์ใหญ่ถึง 3 เท่าพระองค์จริง จักถือว่าเป็นอนุสาวรีย์ที่ใหญ่มากแห่งหนึ่งของไทย
ดูจากลักษณะของส่วนประกอบแล้วจะเห็นได้ว่าผู้สร้างพยายามที่จะประสานลักษณะแบบไทย
เข้าไปด้วยเพราะมีสมเด็จพระนริศรวรานุวัคคิงซึ่งเชี่ยวชาญทางด้านศิลปะไทยมาก
ผู้หนึ่งเป็นผู้ออกแบบลวดลายและคุมงานทั้งหมด

สมัยการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 - 2481

ช่วงนี้เป็นช่วงที่มีความผันแปรทางการเมืองสูง ปรากฏว่าทางรัฐบาลมิได้มีการ
ริเริ่มสร้างหรือมีความคิดเกี่ยวกับอนุสาวรีย์เลย แต่ในสมัยนี้ได้เกิดอนุสาวรีย์ขึ้นแห่งหนึ่ง
ในจังหวัดนครราชสีมา คือ อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี (คุณหญิงโม) โดยผู้ว่าราชการจังหวัด
ในสมัยนั้น มูลเหตุในการสร้างนั้น นอกจากเหตุผลที่ว่าท้าวสุรนารีได้ประกอบคุณงามความ
ดีไว้แก่ประเทศชาติเป็นอย่างมาก มีความกล้าหาญ และความเสียสละในการปกป้องผืนแผ่นดิน
ไทย ควรที่ประชาชนชาวไทยจะไ้ทราบและยึดถือเป็นแบบอย่างแล้ว ยังมีเหตุผลเกี่ยว
กับสภาพของเจดีย์ที่ชำรุดรื้อของท้าวสุรนารีองค์เดิมที่ชำรุดทรุดโทรม และอยู่ในที่คับ
แคบไม่สง่างามสมเกียรติ จึงมีการคิดที่จะสร้างขึ้นใหม่โดยทำเป็นอนุสาวรีย์แบบสมัยใหม่
ตามความนิยม โดยมีศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี แห่งกรมศิลปากร เป็นผู้ออกแบบปั้นหล่อ
ขนาดเท่าคนจริง แต่งกายแบบสตรีในสมัยรัชกาลที่ 3 มีชวากุมคามสอดคอดูในฝัก มีช้าย
เท้าสะเอวอยู่ในลักษณะฝังผาย อนุสาวรีย์นี้สร้างเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2477 ในวันที่ 15
มกราคมของทุกปีจะมีงานฉลองเป็นประจำ และอนุสาวรีย์แห่งนี้เป็นที่เคารพเลื่อมใสมาก
ของชาวนครราชสีมา¹ ชื่อน่าสังเกตคือ อนุสาวรีย์แห่งนี้เกิดจากข้าราชการระดับจังหวัด
และประชาชนเป็นแห่งแรกในประเทศไทย เพราะก่อนหน้านี้อนุสาวรีย์ส่วนใหญ่ริเริ่มจาก
พระราชประสงค์ของพระมหากษัตริย์หรือไม่ก็เป็นความต้องการของรัฐบาลเท่านั้น การริเริ่ม
นี้ได้ส่งผลต่อการขอสร้างอนุสาวรีย์ในจังหวัดอื่นๆ ในภายหลังอีกด้วย อนุสาวรีย์แห่งนี้เป็น
ภาพต่อเนื่องของอนุสาวรีย์แบบเก่าที่เป็นเจดีย์มาสู่อนุสาวรีย์แบบใหม่ได้ชัดเจน เพราะ
อนุสาวรีย์แห่งนี้ถูกสร้างเป็นเจดีย์มาก่อน

¹ กิตติ ศิริวิรัตนไชยวงศ์, อนุสาวรีย์สำคัญของไทย, หน้า 149-154. และ
เชาวลิต ศักรวาหา รวบรวม, ศิลปะสร้างแท่นฐานอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีใหม่ (นครราช-
สีมา : โรงพิมพ์ร่วมจิตราชสีมา, 2510)

ในปี พ.ศ. 2477 ใ้มีกลุ่มชาวจังหวัดชนบุรี ซึ่งนำโดยนายทองอยู่ พุชพันธ์ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดชนบุรีคนแรก นำเรื่องขออนุญาตสร้างอนุสาวรีย์พระเจ้าตากสินมหาราช ที่วงเวียนใหญ่ จังหวัดชนบุรี เสนอต่อรัฐบาลสมัยพันเอกพระยาพลพล พุทฺธเสนาเป็นนายกรัฐมนตรีถึง 2 ครั้ง แต่รัฐบาลก็มีใ้ให้คำคอบแต่ประการใด ในปี พ.ศ. 2478 จึงใ้มีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อกำเนินการสร้างอนุสาวรีย์แห่งนี้ขึ้นชุดหนึ่งแล้วเข้าเฝ้าพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์และใ้รับความเห็นชอบโดยแนะว่าควรปรึกษาเรื่องแบบกับกรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ต่อมาใ้มีการนำเรื่องเข้าปรึกษาขอความเห็นจากบุคคลสำคัญอื่นอีกหลายคน ซึ่งต่างเห็นชอบด้วยทั้งสิ้น ทางคณะกรรมการจึงใ้ยื่นเรื่องต่อรัฐบาลอีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. 2478 รัฐบาลใ้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นเพื่อพิจารณาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ใ้มีการลงมติใ้มีการสร้างเป็นพระบรมรูปขึ้นโดยมอบใ้ทางกรมศิลปากรเป็นผู้รับผิดชอบในการออกแบบ ศาสตราจารย์ ศิลป์ พีระศรี ใ้ออกแบบมาถึง 7 แบบ เพื่อขอประชามติจากประชาชน ในปี พ.ศ. 2484 ใ้เกิดความวุ่นวายทางการเมืองกรณีพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศสและคามก้วยสงครามมหาเอเซีย-บูรพา รวมทั้งมีการเปลี่ยนแปลงคณะรัฐบาลหลายครั้งหลายหน ทำให้การดำเนินงานต้องหยุดชะงักไป จนถึงปี พ.ศ. 2491 นายเพทาย โชติชูชีพ กับนายทองอยู่ พุชพันธ์ สองสมาชิกสภาเทศบาลนครชนบุรี ใ้เข้าร่วมฟื้นฟูการสร้างอนุสาวรีย์พระเจ้าตากสินมหาราชขึ้นใหม่อีกครั้งในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี คณะรัฐบาลและสภาผู้แทนราษฎรมิมีมติเป็นเอกฉันท์อนุมัติใ้ดำเนินการใ้และยังจัดสรรเงินงบประมาณแผ่นดินช่วยเหลืออีก 200,000 บาท เพื่อเป็นทุนในการดำเนินงานก้วย คณะกรรมการมีความเห็นกันว่าควรใ้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้าง และควรสร้างใ้สมพระเกียรติ จึงลงมติกันว่าควรสร้างเป็นขนาด 2 เท่าครึ่งของพระองค์จริง ซึ่งต้องใ้งบประมาณถึง 500,000 บาท ยังขาดอีก 300,000 บาท จึงมีการรับบริจาคจากประชาชน อนุสาวรีย์นี้เป็นพระบรมรูปทรงม้าพระที่นั่งออกศึก ทรงเครื่องขัตติยบัณฑิตรบ สวมพระมาลาเบี่ยง พระหัตถ์ชูพระแสงควานนำพลเข้ารุกไล่ข้าศึก พระหัตถ์ซ้ายทรงบังเหียน หล่อก้วยสัมฤทธิ์ประดิษฐานอยู่บนแท่นคอนกรีตสูงจากพื้นถึงพระยอดมาลา 15 เมตร ที่คานข้างของแท่นฐานเป็นภาพปั้นปูนแสดงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ช่วงบ้านเมืองแตกจนถึงช่วงกู้ชาติบ้านเมืองสำเร็จ รวม 4 ภาพ พระบรมรูปนินพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใ้สู่จังหวัดจันทบุรี อนุสาวรีย์แห่งนี้สร้างแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2497 ทำพิธีเปิดเมื่อ 17 เมษายนในปีเดียวกันอันเป็นวันคล้ายวัน

พระราชสมภพของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และถือเอาวันที่ 28 ธันวาคม อันเป็นวันคล้ายวันเสวยราชย์ปราบดาภิเษก เป็นวันถวายบังคมพระบรมรูปเป็นประจำทุกปีมาจนถึงปัจจุบัน¹ อนุสาวรีย์พระเจ้าตากสินมหาราชแห่งนี้นับได้ว่าเป็นอนุสาวรีย์ที่ดำเนินการขุดเยื่อที่สุดแห่งหนึ่งรวมเวลาแล้วนานถึง 20 ปีทีเดียว

ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476 ได้เกิดเหตุการณ์ทางการเมืองที่เรียกว่ากบฏบวรเดชขึ้น มีการต่อสู้กันระหว่างฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายกบฏ บริเวณหลักสี่ เขตบางเขน อันเป็นเหตุให้ทหารและตำรวจ 17 นายของฝ่ายรัฐบาลเสียชีวิตในการนี้ สองปีต่อมา รัฐบาลได้เสนอให้มีการสร้างอนุสาวรีย์ขึ้นเพื่อใช้เป็นที่ยมรรจูธิของทหาร ตำรวจที่เสียชีวิตให้สมเกียรติ เพื่อไว้เตือนสติเตือนใจชาวไทยว่า อย่าให้แตกความสามัคคีทั้งการศึก การบุก และการกระทำ² อนุสาวรีย์พิทักษ์รัฐธรรมนูญ (หลักสี่) จึงกำเนิดมาด้วยเหตุนี้ ลักษณะของอนุสาวรีย์เป็นแท่งสูงประมาณ 5 เมตร มีพานรัฐธรรมนูญตั้งอยู่ที่ยอด ค้ำข้างเป็นรูปปั้นนูนรูปชวามากระดุกสันหลังของชาติ อีกค้ำหนึ่งเป็นรูปเสมาธรรมจักรเครื่องหมายแห่งความสงบ ค้ำหลังเป็นพระราชนิพนธ์สยามานุสติในรัชกาลที่ 6 จารึกไว้ อนุสาวรีย์สร้างสำเร็จจุลวงและทำพิธีเปิดเมื่อ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2479 โดยประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เป็นประธานในพิธี โดยมีหลวงพิบูลสงครามซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในเวลานั้นเป็นผู้กล่าวหูล ทุกวันที่ 14 ตุลาคมของทุกปี ทางราชการได้จัดทำบุญอุทิศแก่ผู้เสียชีวิตเหล่านี้เป็นประจำ³

สมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม⁴ เป็นนายกรัฐมนตรีสมัยแรก พ.ศ. 2481-2487

เมื่อปี พ.ศ. 2480 สมาคมนักเรียนเก่าวิชาวุฒิชัยวิทยาลัยได้มีความเห็นร่วมกันว่า

¹ คำร่าง แยมบุญเรือง, "อนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช", สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช สมาคมสามัคคีศรีมิตร (พระนคร : การพิมพ์ไชยวัฒน์, 2497) หน้า 10-36.

² จากคำหูลรายงานของหลวงพิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

³ กิตติ ศิริวิคนไชยวงศ์, อนุสาวรีย์สำคัญของไทย, หน้า 221-227.

⁴ สมัยนั้นยังมียศเป็นพลตรีหลวงพิบูลสงคราม

จะจัดสร้างพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ขึ้นไว้เป็นอนุสาวรีย์ ฃบริเวณ
โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย ค่อมานุคคลที่มีส่วนในการออกทุนทรัพย์ช่วยเหลือในการสร้างนั้น
ได้แสดงความคิดเห็นว่า สมควรที่จะจัดสร้างอนุสาวรีย์ไว้ในที่อันเป็นสาธารณะซึ่งมีความภูมิ-
ฐานสง่าผ่าเผย ในนามของรัฐบาลและประชาชนร่วมกัน คณะกรรมการได้ตกลงกันว่า จะ
เสนอเรื่องนี้ต่อรัฐบาล ซึ่งเป็นสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ในปี พ.ศ.2482 คณะรัฐมนตรี
ได้ลงมติอนุมัติให้ดำเนินการได้โดยออกประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี¹ ว่า คณะรัฐมนตรีเห็น
พ้องกันว่าสมควรที่จะสร้างพระบรมรูปรัชกาลที่ 6 เป็นเบื้องบรรพ์ และมีมติเอกฉันท์ให้จัด
สร้างพระบรมรูปสมเด็จพระมหาราชรวม 8 พระองค์อีกด้วยคือ พระเจ้าพรหมมหาราช
พ่อขุนรามคำแหงมหาราช สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) สมเด็จพระบรมไตร-
โลกนาถ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมเด็จพระนารายณ์มหาราช สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี²
และพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยประคิษ-
ฐานไว้ในจังหวัดอันเป็นแหล่งหรือมูลเืองแห่งการที่ก่อตั้งพระเกียรติประวัติของแต่ละองค์³
อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 6 ประคิษฐานอยู่หน้าสวนลุมพินี เพื่อเป็นเกียรติที่พระองค์ได้ทรงสร้าง
สวนนี้ขึ้น อนุสาวรีย์นี้ออกแบบและปั้นโดยศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี โดยหล่อเองในเมือง
ไทย นับได้ว่าเป็นรูปหล่อขนาดใหญ่ที่ทำได้ครั้งแรกในประเทศไทย มีขนาด 2 เท่าพระองค์
จริง ประทับยืนบนแท่นฐานสูงประมาณ 5 เมตร หล่อเสร็จเมื่อ 7 มิถุนายน พ.ศ.2484
ครั้งแรกรัฐบาลต้องการให้ทำพิธีเปิดอนุสาวรีย์นี้ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2484 (วันชาติ)
แต่มีอุปสรรคเพราะอนุสาวรีย์ไม่เรียบร้อย ต้องเลื่อนไปเปิดวันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2485
ซึ่งเป็นวันคล้ายวันพระราชสมภพของพระองค์ท่าน แต่เกิดเหตุการณ์กบฏผู้ป่วนกรุงรัตนไทยเมื่อ
8 ธันวาคม พ.ศ.2484 จึงต้องเลื่อนไปเปิดในวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ.2485 ทุกวันที่ 24
พฤศจิกายน อันเป็นวันคล้ายวันสวรรคต จะมีพิธีถวายบังคมเป็นประจำทุกปี

¹ดูประกาศได้จาก โฆทยากร, อนุสาวรีย์และสิ่งมหัสจรรย์ทั่วโลก, (กรุงเทพ -
มหานคร : สำนักพิมพ์พิทยาการ, 2516) หน้า 93-101.

²กรณีอนุสาวรีย์พระเจ้าตากสินมหาราชที่มีการดำเนินงานอยู่นั้นได้หยุดไปในช่วงนี้

³เรื่องการสร้างอนุสาวรีย์ของมหาราชทั้ง 8 พระองค์ที่เสนอขึ้นในสมัยจอมพล ป.
พิบูลสงครามเมื่อปี พ.ศ.2482 นั้น ไม่ปรากฏว่าดำเนินงานสำเร็จล่วงแม้แต่แห่งเดียว
ยกเว้นอนุสาวรีย์รัชกาลที่ 6 เท่านั้น เพราะมีผู้ดำเนินงานอยู่แล้ว

นอกจากอนุสาวรีย์รัชกาลที่ 6 ที่ได้มีการริเริ่มมาก่อนสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี จนมาสำเร็จจุลวงในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี ยังมีอนุสาวรีย์สำคัญอีกหลายแห่งที่เกิดขึ้นจากความต้องการของรัฐบาลโดยตรง ยุคนั้นนับได้ว่าเป็นยุคที่การก่อสร้างอนุสาวรีย์เริ่มเป็นที่นิยมมากขึ้นเพราะเกิดอนุสาวรีย์ขึ้นหลายแห่ง เมื่อเปรียบเทียบกับสมัยก่อนหน้านั้น อนุสาวรีย์แห่งแรกที่เกิดขึ้นโดยการริเริ่มของรัฐบาล สมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามคือ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เมื่อปี พ.ศ. 2482 เพื่อเป็นที่ระลึก และแสดงให้เห็นถึงความวัฒนาถาวรแห่งระบอบประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 โดยคณะราษฎร และดำรงอยู่สืบมาจนถึงสมัยปัจจุบัน ถึงแม้ว่าจะมีผู้พยายามทำลายล้างระบอบการปกครองนี้ แต่ได้มีประชาชนร่วมมือกับรัฐบาลช่วยกันปราบปรามจนสงบราบคาบ รัฐบาล ชำราชากร และประชาชาติไทยทั้งปวงได้บูรณะประเทศให้เจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว รอบคอบเป็นประวัติการณ์ในช่วงระยะเวลาอันน้อยนี้หลังการเปลี่ยนแปลง อนุสาวรีย์จึงเป็นเครื่องแสดงให้แก่อนุชนรุ่นหลังได้เห็นว่า ประชาชนทั้งหลายได้เคยมีความสามัคคีกลมเกลียวกันมาแล้ว และเตือนใจให้ระลึกถึง และช่วยกันพิทักษ์รักษารัฐธรรมนูญให้คงสถิตยสถาพร เป็นหลักชัยในการปกครองชั่วกาลนาน อนุสาวรีย์แห่งนี้เป็นอนุสาวรีย์ที่แสดงเป็นรูปสัญลักษณ์ ประกอบด้วยปีก 4 ก้าน สูงจากพื้น 24 เมตร รัศมียาว 24 เมตร หมายถึงวันที่ 24 มิถุนายน ซึ่งเป็นวันคล้ายวันเปลี่ยนแปลงการปกครอง รอบอนุสาวรีย์มีบันไดอยู่ 75 กระทบอก หมายถึงปี พ.ศ. 2475 ซึ่งเป็นปีเปลี่ยนแปลงการปกครอง ภาพปั้นนูนบริเวณส่วนล่างของปีกทั้งสี่ เป็นประวัติการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองของคณะราษฎร พานรัฐธรรมนูญตั้งอยู่บนป้อมกลางสูง 3 เมตร หมายถึงเดือนที่ 3 คือเดือนมิถุนายน (นับความแบบเดิมของไทย) พระขรรค์ทั้งหกที่ประดับอยู่รอบป้อมหมายถึงหลัก 6 ประการอันเป็นนโยบายของคณะราษฎร อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยประดิษฐานอยู่บนถนนราชดำเนินในอันเป็นถนนสายสำคัญ รัฐบาลได้ตัดถนนประชาธิปไตยขึ้นมาบรรจบกับอนุสาวรีย์และมีการสร้างอาคารบนถนนราชดำเนินเพื่อเสริมความสง่างามให้กับอนุสาวรีย์อีกด้วย นับได้ว่าเป็นโครงการใหญ่ของรัฐบาลในสมัยนั้นเลยก็เกยว อนุสาวรีย์สร้างเสร็จภายในปีเดียว ทำพิธีเปิดเมื่อ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2483 ซึ่งถือกันว่าเป็นวันชาติ โดยมีจอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นประธานในพิธี ในคำกล่าวเปิดนั้นได้เน้นว่าการที่ชาติไทยมีรัฐธรรมนูญนั้น กระทำตามมคิมาชนส่วนใหญ่ จึงทำให้ระบอบนี้มีรากฐานมั่นคง ได้มีการยอมรับเอาวันที่ 24 มิถุนายนเป็นวันชาติ เพราะเป็นวันที่ให้กำเนิดการฟื้นฟูชีวิตจิตใจของชาติขึ้นใหม่ ให้กำเนิดเสมอ

อารยประเทศ ประเทศไทยก้าวหน้าอย่างมากเพราะใช้การปกครองระบอบประชาธิปไตย
สมควรสร้างอนุสาวรีย์ไว้เป็นที่รวมจิตใจของชาวไทย¹

ในช่วงต้นปี พ.ศ. 2484 ได้เกิดกรณีพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศส เหตุการณ์ได้ยุติลง
ด้วยการประนีประนอม ประเทศไทยต้องสูญเสียชีวิตของทหารและพลเรือนไปถึง 59 นาย
รัฐบาลได้ระลึกถึงคุณความดีของบรรดาผู้เสียสละชีวิต จึงได้มีการสร้างอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ
ขึ้นเพื่อเป็นเกียรติและเทิดทูนคุณความดีของวีรชนเหล่านี้ และเพื่อเตือนใจชาวไทยทุกคน
อนุสาวรีย์แห่งนี้ริเริ่มจากรัฐบาลโดยตรงเมื่อปี พ.ศ. 2484 อนุสาวรีย์ออกแบบโดย ม.ล.
ป๋ม มาลากุล ซึ่งเป็นแบบที่ชนะการประกวด เป็นรูปคานาปลายปืน 5 เล่ม สร้างด้วยคอนกรีต
เสริมเหล็ก ประดับด้วยศิลาอ่อนสูงถึง 50 เมตร มีรูปวีรชน 5 เหล่าประดิษฐานโดยรอบ
บันโดยศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี² ที่แท่นฐานมีจารึกนามผู้เสียชีวิตทั้ง 59 นาย อนุสาวรีย์
แห่งนี้เปิดเมื่อ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2485 (วันชาติ) โดยมีจอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นประ-
ธานในพิธี ในคำกล่าวเปิดมีใจความว่า อนุสาวรีย์เป็นเครื่องเตือนใจว่าไทยได้กู้เกียรติ-
ศักดิ์ของตนได้สำเร็จด้วยน้ำมือวีรชนไทย อนุสาวรีย์นั้นนอกจากจะเป็นเครื่องเตือนใจแล้ว
ยังเป็นเครื่องกล่อมเกลารำใจให้อนุชนคนไทยรุ่นหลังมีความมานะบากบั่น อุตุน ปลูกใจ
ให้กล้าหาญไม่กลัวตายในการกู้เกียรติของชาติ ทั้งปลุกฝังความรักชาติให้เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์
เมื่อผ่านอนุสาวรีย์แห่งนี้ ทุกคนต้องระลึกในคุณธรรมเหล่านี้³ ทุกวันที่ 3 กุมภาพันธ์ซึ่งเป็น
วันทหารผ่านศึก จะมีพิธีถวายความเคารพและวางพวงมาลาที่อนุสาวรีย์แห่งนี้เป็นประจำทุกปี
บางครั้งเมื่อมีแขกต่างประเทศมาเยือนจะมีการนำแขกต่างประเทศเหล่านี้เข้าวางพวงมาลา
ที่อนุสาวรีย์แห่งนี้ด้วย

¹"เรื่องการเปิดอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย", อนุสรณ์ในพิธีบรมจตุรี ๗๗๗ จอมพล
ป.พิบูลสงคราม (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กติกิ์ประสิทธิ์, 2507) หน้า 50-58.

²งานชิ้นนี้ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ไม่สบายใจเลย ถึงกับกล่าวว่า เป็นอนุสาวรีย์
ที่ทำไว้เพื่อความขายหน้า เพราะทหารขอให้แก้ไขแบบรูปปั้นที่ได้ออกแบบไว้อย่างกลมกลืน
จาก มหาวิทยาลัยศิลปากร, วันศิลป์ พีระศรี 2435-2525 (กรุงเทพมหานคร : คณะดำเนิน
งานจัดทำหนังสือวันศิลป์ พีระศรี, 2525)

³"สุนทรพจน์ของ ๗๗๗ นายกรัฐมนตรี ในการเปิดอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ 24 มิถุนายน
2485" อนุสรณ์ในพิธีบรมจตุรี ๗๗๗ จอมพล ป.พิบูลสงคราม, หน้า 65-66.

เมื่อ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ไทยได้ถูกญี่ปุ่นถล่มด้วยระเบิดทิ้งลงที่กรุงเทพฯ ไทยได้สูญเสียชีวิตผู้คนไปมาก จนมีคำสั่งจากส่วนกลางให้ระงับการต่อสู้ และหลังจากสงครามได้สงบลง ทางรัฐบาลและประชาชนชาวนครศรีธรรมราชได้ระลึกถึงคุณความดีของทหาร ตำรวจ และประชาชนผู้เสียสละชีวิตเมื่อคราวทำการต่อต้านกองทัพญี่ปุ่น จึงคิดสร้างอนุสาวรีย์ขึ้นไว้เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ระลึกถึงวีรกรรมของบรรพบุรุษ จึงเกิดอนุสาวรีย์วีระชัย ที่สมรภูมิต่าง จ. นครศรีธรรมราช ทั่วเหตุนี้¹ อนุสาวรีย์เป็นรูปทหารราบในเครื่องสนามรบ มือถือปืน กำลังวิ่งอยู่ในท่าจะเข้าประจัญบาน ขนาดสองเท่าครึ่ง ปั้นโดยนายสนั่น ศิลากรณ์ แห่งกรมศิลปากร อนุสาวรีย์แห่งนี้เปิดเมื่อปี พ.ศ. 2486 ทางกรมการจังหวัดและมณฑลทหารบกที่ 5 ได้กำหนดเอาวันที่ 8 ธันวาคมของทุกปี เป็นวันสักการะไว้อาลัยทหารหาญที่เสียชีวิต ณ อนุสาวรีย์แห่งนี้

ช่วงแห่งการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล พ.ศ. 2487-2491

หลังจากรัฐบาลจอมพล ป. ถูกโค่นลงด้วยวิถีทางรัฐสภาแล้ว คณะรัฐบาลพลเรือนก็ได้เข้ามาบริหารประเทศแทน ช่วงนี้เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลมากที่สุดช่วงหนึ่ง ภายใน 3 ปีมีการเปลี่ยนรัฐบาลถึง 10 ครั้ง และในช่วงนี้ไม่ปรากฏว่ามีการเสนอ หรือริเริ่มให้มีการก่อสร้างอนุสาวรีย์ขึ้นเลย ซึ่งอาจจะเป็นผลมาจากความผันผวนทางการเมือง และความไม่ให้ความสำคัญต่ออนุสาวรีย์ของรัฐบาลพลเรือนในช่วงนี้ก็ได้

สมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีสมัยที่ 2 พ.ศ. 2491-2500

อนุสาวรีย์ที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ในช่วงนี้ล้วนเป็นการริเริ่มขึ้นจากหน่วยงานอื่นที่มีใช้ รัฐบาลเกือบทั้งสิ้น ยกเว้นแต่ที่อนุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช เท่านั้นที่สร้างขึ้นโดยรัฐบาล มาตั้งแต่ จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีในสมัยแรก และมาเริ่มดำเนินการกันใหม่อีกครั้ง ในสมัยนี้และไปถูกล้างในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ส่วนอนุสาวรีย์พระเจ้าตากสินมหาราชที่วงเวียนใหญ่นั้นคงที่ใกล้กล่าวโดยละเอียดไว้แล้วว่าได้มาดำเนินการจริงจึงในสมัยนี้และสำเร็จถูกล้างในปี พ.ศ. 2497

¹ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช, จังหวัดนครศรีธรรมราชงานฉลอง 25 พุทธศตวรรษ, (พระนคร: โรงพิมพ์อุดม, 2500) หน้า 27-29.

เมื่อปีพ.ศ.2492 ทางคณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาลแห่งมหาวิทยาลัย
แพทยศาสตร์ได้มีความเห็นร่วมกันว่า จะจัดสร้างอนุสาวรีย์สมเด็จพระบรมราชชนก (เจ้าฟ้า
มหิตลลิตยเชษฐกรมหลวงสงขลานครินทร์) ไว้เป็นที่เคารพสักการะและระลึกถึงพระมหา
กรุณาธิคุณอย่างยิ่งยวดที่ทรงมีต่อกิจการแพทย์และสาธารณสุขของชาวไทยมาตลอดพระชนม์
ชีพ ช่วยให้กิจการนี้มีความเจริญก้าวหน้าเป็นอย่างมาก และด้วยเหตุที่ว่าในปีพ.ศ.2493
จะมีงานฉลองครบรอบ 60 ปีของศิริราชด้วย จึงเห็นพ้องต้องกันว่าควรจะจัดสร้างอนุสาวรีย์
นี้ไว้ภายในโรงพยาบาลศิริราช ได้มีการประกาศรับบริจาคจากศิษย์เก่าและประชาชน
ดำเนินการก่อสร้างโดยศาสตราจารย์คือปะ ทิระศรี บันเป็นพระบรมรูปประทับนั่ง ที่พระหัตถ์
ถือหนังสือ ทรงอุทิศยุชนากเท่าพระองค์จริง รัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิด
เมื่อ 27 เมษายน พ.ศ.2493 และในวันที่ 24 กันยายนของทุกปี ซึ่งเป็นวันคล้ายวันสิ้น
พระชนม์จะมีการถวายบังคมและวางพวงมาลาเป็นประจำวันนี้รู้กันโดยทั่วไปว่าเป็นวันมหิดล¹

ในปีพ.ศ. 2493 ได้มีการริเริ่มบูรณะค่ายบางระจัน ขึ้นโดยทางอำเภอบางระจัน
เสนอผ่านมาทางจังหวัด ได้เกิดมีการร่วมมือกันระหว่างกระทรวงมหาดไทยและทางจังหวัด
สิงห์บุรีในการริเริ่มบูรณะค่ายแห่งนี้ แต่ไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร ในปีพ.ศ. 2495 นายเพียรศักดิ์
นิสัยสุข สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสิงห์บุรีสมัยนั้น ได้เสนอเรื่องนี้ต่อรัฐบาลอีก ปีพ.ศ. 2497
ทางรัฐบาลได้เริ่มโครงการขึ้นแต่ยังไม่สะดวกเรียบร้อยดี ต่อมาปีพ.ศ. 2499 รัฐบาลได้
มอบเรื่องให้กระทรวงวัฒนธรรมดำเนินการ โดยมีอาจารย์คือปะ ทิระศรีเป็นผู้ออกแบบ แต่
ได้ระงับเรื่องไป และเกิดมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลขึ้นในปีพ.ศ. 2500 จึงทำให้เรื่องนี้เงียบ
ไป จนมาถึงปีพ.ศ. 2507 ซึ่งเป็นสมัยจอมพลถนอม กิตติขจรเป็นนายกรัฐมนตรีจึงได้มีการ
ริเริ่มใหม่ขึ้นอีกครั้ง ซึ่งจะขอกล่าวไปกล่าวในสมัยนั้นแทนในภายหลัง

ในคันทองจังหวัดได้เกิดมีอนุสาวรีย์พระยารัษฎาประดิษฐมหิศรภักดี (คอซิมบี
๊ ณะอง) ขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2494 โดยชาวจังหวัดครั้ง และผู้ว่าราชการจังหวัดร่วมมือกัน

¹ กิตติ ศิริวิรัตนไชยวงศ์, อนุสาวรีย์สำคัญของไทย, หน้า 110-119.

² จอมขวัญ โลกปิ่น, "อนุสาวรีย์ค่ายบางระจัน", ข่าวกรุง 28 (12 กันยายน 2522)
: 120-124 และสมุน กิ่ง, "พิธีเปิดอนุสาวรีย์วีระชนค่ายบางระจัน", ศิลปากร 20
(กันยายน 2519) : 71-80.

จัดสร้างขึ้นเพื่อประดิษฐานไว้ในจังหวัด เนื่องจากพระยารัษฎานุประดิษฐา เป็นผู้สร้าง ความเจริญให้แก่เมืองต่างๆในจังหวัดภาคใต้หลายจังหวัด โดยเฉพาะจังหวัดครั้งนั้น พระยารัษฎานุประดิษฐาได้สร้างให้มีความมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์เป็นจังหวัดแรก คุ้มเกียรตินี้ทาง จังหวัดและประชาชนจึงได้ร่วมกันบริจาคเงินสมทบทุนสร้างเป็นอนุสาวรีย์ขึ้น มีขนาดเท่า ทั่วคนจริงทำยี่น¹

อนุสาวรีย์พระนเรศวรมหาราชที่สร้างขึ้นไว้ ณ ตำบลคอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี นั้น เป็นอนุสาวรีย์ที่ไ้มีการริเริ่มกันตั้งแต่สมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี ในครั้งแรกเมื่อคราวที่มีการอนุมัติสร้างอนุสาวรีย์รัชกาลที่ 6 ในปีพ.ศ. 2482 แต่มีไ้มีการ คำนึงการให้ลู่วงแก่อย่างใดในสมัยนั้นจนมาถึงปีพ.ศ. 2495 คณะรัฐมนตรีไ้มีมติให้จัด ตั้งคณะกรรมการบูรณะอนุสรณ์คอนเจดีย์ขึ้น เนื่องด้วยสภาพเจดีย์ที่ระลิกอันเก่าแก่ันไ้ทรุด โทรมลงไปมาก สมควรบูรณะขึ้นมาใหม่ เพราะเป็นโบราณสถานที่มีความสำคัญทางประวัติ- ศาสตร์ไทยเป็นอย่างยิ่ง และไ้มีโครงการสร้างอนุสาวรีย์ขึ้นในขณะเดียวกัน เพื่อเป็น สิ่งเตือนใจให้ระลิกถึงวีรกรรมอันกล้าหาญเด็ดเดี่ยวของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่ไ้ ทำการต่อสู้ป้องกันประเทศให้ดำรงความเป็นเอกราชมาจนถึงทุกวันนี้ และเพื่อแสดงความ กตัญญูแก่พระองค์ของปวงชนชาวไทยอีกด้วย การสร้างอนุสาวรีย์แห่งนี้ไ้มอบให้ ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี แห่งมหาวิทยาลัยศิลปากรเป็นผู้รับผิดชอบ นั้นเป็นพระบรมรูป พระนเรศวรทรงช้างคชาธารออกศึก มีขนาดเท่าครึ่งพระองค์จริง นับไ้ว่า เป็นอนุสาวรีย์ ขนาดใหญ่ที่สุดที่กรมศิลปากรเคยทำมาที่เกี่ยว ที่แห่งนั้นมีรูปปั้นปูนคอนกรีตหุขหัตถ์ และ คอนกรีตสีอิฐสภาพ อนุสาวรีย์แห่งนี้ทำพิธีเปิดเมื่อ 25 มกราคม พ.ศ. 2502 อันเป็น วันที่ทรงมีชัยแก่ริราชศัตรู และในวันนีของทุกปีจึงถือไ้ว่าเป็น วันนเรศวรมหาราช จะมี การบวงสรวงและวางพวงมาลาสักการะโดยพระมหากษัตริย์² ชื่อน่าสังเกตุคือ อนุสาวรีย์ แห่งนี้เป็นอนุสาวรีย์ที่สร้างขึ้นประกอบด้วยสอุปเจดีย์แบบเดิม ทำให้เห็นถึงความแตกต่างของ อนุสาวรีย์ทั้งแบบเก่าและแบบใหม่โดยเปรียบเทียบไ้ชัดเจที่สุดแห่งหนึ่ง

เมื่อปีพ.ศ. 2498 คณะกรรมการเนติบัณฑิตยสภา ไ้มีความเห็นพ้องต้องกันว่า

¹ กิติ ศิริรัตนไชยรงค์. อนุสาวรีย์สำคัญของไทย, หน้า 181-198.

² สมพงษ์ เกรียงไกรเพชร. ปูชนียสถานโบราณวัตถุไทย, หน้า 385. และกิติ- ศิริรัตนไชยรงค์, อนุสาวรีย์สำคัญของไทย, หน้า 37-48.

จะจัดสร้างอนุสาวรีย์พระบรมวงศ์เธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงพระ
 เสด็จพระคุณ และผลงานของพระองค์ท่านในราชการบ้านเมือง และการศึกษาวิชากฎหมาย
 และเพื่อให้นักกฎหมายไทยทั้งหลายได้คำนึงถึงศักดิ์ศรี และความมีเกียรติแห่งวิชาชีพของตน
 ค้อมาทางคณะกรรมการเนติบัญญัติสภาได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลให้ทราบ ใต้ทรงพระ
 กรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทานเงินสมทบทุนสร้างเป็นการริเริ่ม ค้อมมาได้มีการร่วมสมทบ
 ทุนจากพระบรมวงศานุวงศ์ ศิษยานุศิษย์ นักกฎหมาย ผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ และ
 ผู้มีจิตศรัทธา เมื่อมีทุนทรัพย์พอจึงได้ตั้งคณะกรรมการดำเนินงานขึ้น โดยมอบให้ศาสตราจารย์
 ศิลป์ พีระศรี แห่งกรมศิลปากรเป็นผู้ออกแบบปั้น เป็นพระรูปประทับนั่งบนแท่นหินอ่อนขนาด
 เท่าครึ่งพระองค์จริง ทรงอุกเนติบัญญัติ พระหัตถ์ซ้ายถือตำรากฎหมาย ประดิษฐานอยู่ที่สนาม
 หน้ากระทรวงยุติธรรม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนิน
 ทรงเปิด เมื่อ 27 มกราคม พ.ศ. 2507 และถือเอาวันที่ 7 สิงหาคม ซึ่งเป็นวันคล้ายวัน
 สิ้นพระชนม์เป็นวันถวายสักการะและวางพวงมาลา เป็นประจำทุกปีตลอดมา โดยเรียกกัน
 ว่า วันรพี¹

และในปีเดียวกันที่ได้มีการเสนอความคิดว่า จะสร้างอนุสาวรีย์ของกรมหลวง
 ราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ที่หน้ากระทรวงยุติธรรมนั้น นายเสวก เปี่ยมพงศ์สาน สมาชิกสภาผู้แทน
 ราษฎรจังหวัดระยอง ได้เสนอต่อรัฐบาลให้มีการสร้าง อนุสาวรีย์สุนทรภู่ ขึ้นที่บ้านกร่ำ
 อ.แกลง จ.ระยอง โดยให้เหตุผลว่า สุนทรภู่เป็นมหากวีที่ยิ่งใหญ่คนหนึ่งของไทย เช่น
 เดียวกับมหากวีของต่างประเทศ เช่น เชคสเปียร์ ของอังกฤษ หรือ เกอเต แห่งเยอรมัน
 ซึ่งประเทศเหล่านั้นได้สร้างอนุสาวรีย์ขึ้นเป็นอนุสรณ์แห่งมหากวีของตนไว้ทั้งสิ้น สมควรที่
 ไทยจะได้สร้างอนุสาวรีย์สุนทรภู่ขึ้นบ้าง จอมพลป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีได้เห็นชอบ
 โดยมอบให้กระทรวงยุติธรรมเป็นผู้พิจารณา ได้มีการวางศิลาฤกษ์เมื่อ 30 ธันวาคม พ.ศ.
 2498 แต่การดำเนินงานได้หยุดชะงักไป เพราะงบประมาณและเงินบริจาคสมทบทุนยังมี
 ไม่เพียงพอ ประจวบกับได้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลเมื่อปีพ.ศ. 2500 จึงทำให้เรื่องนี้เงิยบ
 ไป จนไปรื้อฟื้นขึ้นใหม่อีกในปีพ.ศ. 2511² ซึ่งจะขอยกไปกล่าวในช่วงเวลานั้นแทน

¹เรื่องเดียวกัน , หน้า 127-136.

²จังหวัดระยอง , อนุสรณ์ในพิธีเปิดอนุสาวรีย์สุนทรภู่ (กรุงเทพมหานคร : บพิธ-
 การพิมพ์, 2513) และกิติ ศิริรัตนไชยวงศ์, อนุสาวรีย์สำคัญของไทย, หน้า 165-180.

ในปีพ.ศ. 2500 ก่อนที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม จะหมกอำนาจอาณาการเมือง ใต้เก็ทอนุสาวรีย์ขึ้นอีกแห่งหนึ่งที่หน้าคึกว่าการรถไฟ คือ อนุสาวรีย์พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ริเริ่มขึ้นโดยบรรดาข้าราชการและพนักงานการรถไฟแห่งประเทศไทย เนื่องจากพระองค์เคยเป็นผู้บัญชาการรถไฟหลวงพระองค์แรก และทรงสร้าง ความเจริญรุ่งเรืองให้กับกิจการรถไฟเป็นอย่างมาก รัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนิน ทรงประกอบพิธีเปิดอนุสาวรีย์ เมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2500 ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ การรถไฟได้ถือเอาวันที่ 14 กันยายน อันเป็นวันคล้ายวันสิ้นพระชนม์ เป็นวันสักการะบูชา และวางพวงมาลาเป็นประจำทุกปี¹

สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ขึ้นมามีอำนาจตั้งแต่ปีพ.ศ. 2500-2506

ช่วงนี้แสดงให้เห็นได้ชัดอย่างหนึ่งว่า จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มิได้มองเห็นหรือ ให้ความสำคัญของอนุสาวรีย์มากนัก เพราะไม่มีอนุสาวรีย์ที่ริเริ่มขึ้นจากความต้องการ ของรัฐบาลโดยตรงแม้แต่อนุสาวรีย์เดียว มีแต่อนุสาวรีย์ที่มีการริเริ่มมาก่อน แล้วมาถูกลง ในสมัยนี้ กับอนุสาวรีย์ที่เกิดขึ้นโดยส่วนราชการอื่นเท่านั้น และมีไม่มากแห่งด้วย

อนุสาวรีย์พระนารายณ์มหาราช ได้มีการริเริ่มมาตั้งแต่สมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีในสมัยแรก เมื่อปีพ.ศ. 2482 แล้ว² แต่เป็นเพียงโครงการระยะยาวที่ ไม่ได้มีการกระทำอย่างจริงจังเท่านั้น จนมาถึงปีพ.ศ. 2502 ทางราชการในจังหวัดลพบุรี ร่วมกับประชาชนขอจัดสร้างอนุสาวรีย์ขึ้น ที่วงเวียนเมืองหน้าศาลากลางจังหวัดลพบุรี โดยให้เหตุผลว่า สมเด็จพระนารายณ์มหาราช เป็นผู้สร้างเมืองลพบุรีให้เจริญรุ่งเรืองเป็น อย่างมากในสมัยพระองค์ ทรงปรับปรุงเมืองให้คึกคักเทียบเท่าเมืองหลวง และได้ทรงพัฒนา ประเทศให้ก้าวหน้าในหลายด้าน สมควรที่จะสร้างอนุสาวรีย์ไว้เป็นที่เคารพสักการะ และ เป็นมิ่งขวัญแก่ชาวจังหวัดลพบุรี โดยมอบให้กรมศิลปากรเป็นผู้จัดทำ เป็นพระบรมรูปประ- ทิมยืน ขนาดเท่าครึ่งพระองค์จริง ถือพระชนมที่พระหัตถ์ขวา สำเร็จลงในปีพ.ศ. 2509 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดเมื่อ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2509³

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 121-125.

² ดูได้จากโครงการอนุสาวรีย์มหาวีรราชเจ้าของไทย 8 พระองค์ เมื่อปีพ.ศ. 2482

³ กิตติ ศิริวิคนไชยวงศ์, อนุสาวรีย์สำคัญของไทย, หน้า 1-3.

ในปีพ.ศ. 2504 ทางข้าราชการ พ่อค้า ข้าราชการและประชาชนชาวจังหวัด เชียงราย ได้มีความเห็นพ้องต้องกัน ที่จะจัดสร้างอนุสาวรีย์พ่อขุนเม็งรายชั้น ที่ ห้าแยก เมืองราย จังหวัดเชียงราย ไว้เป็นอนุสรณ์คือนับมีความสำคัญในการสร้างเมืองทางภาคเหนือ เนื่องจากพระองค์เป็นกษัตริย์ที่มีคุณธรรม มีความกล้าหาญและอยู่ในศีลธรรม เมืองเชียง รายเป็นเมืองแรกที่พระองค์สร้างขึ้น จึงเกิดอนุสาวรีย์พ่อขุนเม็งรายที่จังหวัดเชียง ราย คุ้มเหตุนี้

เมื่อ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2505 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดอนุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่สนาม ภายในกรมการรักษากินแค้น อนุสาวรีย์แห่งนี้ริเริ่มขึ้นโดย ข้าราชการกรมการรักษากิน แค้น และประชาชน เนื่องจากรัชกาลที่ 6 พระองค์ทรงเป็นผู้ริเริ่มการรักษากินแค้นนี้ ขึ้น และยังทรงได้สร้างสถานที่ให้เป็นที่ตั้งกองบัญชาการอีกคุ้ม สมควรที่จะจัดสร้าง อนุสาวรีย์ขึ้น เพื่อถวายพระเกียรติในการนี้ โดยมอบให้กรมศิลปากรเป็นผู้ดำเนินการ สร้าง เป็นพระบรมรูปประทับยืนเหนือแท่นหินอ่อน ฉลองพระองค์จุจกอมพลทหารม้า ทุกวัน ที่ 25 พฤศจิกายนของทุกปี จะมีการถวายสักการะและวางพวงมาลาเป็นประจำ 1

ในราวปีพ.ศ. 2506 ทางราชการ และประชาชนเชียงใหม่ได้มีความเห็นพ้องกัน ว่า ควรจะจัดสร้างอนุสาวรีย์พระครูบาทวีวิชัย นักบุญแห่งล้านนาไทยชั้นที่ เชียงคอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากพระครูบาทวีวิชัย เป็นพระที่สร้างความสำเร็จอย่างมากให้กับ จังหวัดทางภาคเหนือ เป็นผู้ที่ประชาชนชาวจังหวัดภาคเหนือศรัทธาเป็นอย่างมาก ครั้งหนึ่ง ถึงกับเคยถูกทางราชการกล่าวหาว่าเบียดขบด และสงสัยว่าจะเป็นผีบุญอย่างที่เคยเกิดขึ้นทาง ภาคอีสาน จึงได้ถูกควบคุมตัวมาทำการสอบสวนที่กรุงเทพฯ เมื่อปีพ.ศ. 2462² และเมื่อปี พ.ศ. 2478 ก็ถูกเรียกตัวมาสอบสวนอีก เนื่องจากมีผู้นำบุตรหลานมาบวชกับพระครูบาทวีวิชัย มาก คุ้มความศรัทธา แต่พระครูบาทวีวิชัยมิได้รับการแต่งตั้งจากคณะสงฆ์ให้เป็นอุปัชฌายะ ที่จะบวชได้ จึงมีคฤหาของทางคณะสงฆ์ และวัดทางหัวเมืองทางภาคเหนือราว 60 วัด ขอ ลาออกจากการปกครองคณะสงฆ์ไปขึ้นอยู่กับพระครูบาทวีวิชัย ไม่ยอมทำการกีดกันกับคณะ สงฆ์คามที่ไต่ปฏิบัติมา จึงทำให้ทางส่วนกลางเกิดความสงสัยขึ้นอีก และได้เรียกมาสอบ

¹กรมศิลปากร, ศิลปวัฒนธรรมไทย เล่มที่ 8, หน้า 197-198.

²สงวน โชติสุขวัฒน์, ครูบาทวีวิชัย (เชียงใหม่: สงวนการพิมพ์, 2506), หน้า 16-29.

ส่วนเป็นครั้งที่ 2¹ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความเลื่อมใสศรัทธาอย่างมาก ของชาวภาคเหนือที่มีต่อพระครูบาทูวิวิชัยจนส่วนกลางเกิดความสงสัย พระครูบาทูวิวิชัยได้เป็นผู้นำในการก่อสร้างสาธารณูปโภคต่างๆขึ้นหลายแห่ง ที่สำคัญอย่างหนึ่งคือทางขึ้นคอยสุเทพ เป็นระยะทางยาวถึง 11 กิโลเมตร ริเริ่มโดยพระครูบาทูวิวิชัย ด้วยความร่วมมือจากประชาชนจนสำเร็จ ทางจังหวัดเชียงใหม่ และประชาชนได้มีการก่อสร้างอนุสาวรีย์ของท่านที่เชิงคอยสุเทพแห่งนี้ ค่าเงินการก่อสร้างโดยกรมศิลปากร เป็นรูปพระครูบาทูวิวิชัยกำลังยืนชานาคเท้าคั่นจริง มาสำเร็จลุล่วงในสมัยจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี

สมัยจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี ปีพ.ศ. 2506-2516

สมัยนี้เป็นยุคที่อนุสาวรีย์เริ่มได้รับความนิยม และมีการสร้างกันมากขึ้น ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการริเริ่มขึ้นจากส่วนราชการต่างๆ ซึ่งรัฐบาลเห็นพ้องด้วยให้มีการสร้าง มีทั้งอนุสาวรีย์ที่เริ่มแล้วสำเร็จลุล่วงภายในสมัยนี้ก็หลายแห่ง รวมทั้งอนุสาวรีย์ที่เริ่มสร้างในสมัยนี้แล้วไปเสร็จในสมัยหลังก็มาก นับได้ว่าสมัยนี้การสร้างอนุสาวรีย์ได้มีการขยายตัวเพิ่มอย่างมาก

อนุสาวรีย์ที่เริ่มมาสมัยก่อนนี้ แล้วมาสำเร็จในสมัยนี้ได้แก่ พระครูบาทูวิวิชัย ที่เชิงคอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ อนุสาวรีย์กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ที่หน้ากระทรวงยุติธรรม และอนุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ที่จังหวัดลพบุรี ทั้งได้กล่าวรายละเอียดไว้แล้ว

ในปีพ.ศ. 2507 ได้มีการรื้อฟื้นโครงการสร้างอนุสาวรีย์วีรชนค่ายบางระจัน ขึ้นอีกครั้ง หลังจากที่ไคร่จပ်ไปอีกครั้งหลังสุด เมื่อปีพ.ศ. 2499 โครงการนี้รัฐบาลได้มอบหมายให้กรมศิลปากรเป็นผู้ดำเนินการปั้นหล่ออนุสาวรีย์ โดยใช้งบประมาณแผ่นดิน และการบริจาคจากประชาชน เริ่มมีการปั้นหล่อในช่วงปีพ.ศ. 2509-2511² การก่อสร้าง

¹ ส.สุภาภา, ชีวิตและงานของครูบาทูวิวิชัย (พระนคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2499), หน้า 259-284.

² สมล คีตง, "พิธีเปิดอนุสาวรีย์วีรชนค่ายบางระจัน" ศิลปากร (กันยายน 2519), หน้า 71-80.

อนุสาวรีย์แห่งนี้มีเหตุผลว่า เพื่อเป็นการสฤติวีรชนชาวบ้านบางระจันที่ได้สละชีวิตปกป้อง
 ถิ่นแผ่นดินไทย และเพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ระลึกถึง และยึดถือเป็นแบบอย่าง สร้างความ
 ภูมิใจให้กับผู้มาเที่ยวจังหวัดสิงห์บุรี และยังก่อให้เกิดความรักชาติขึ้นอีก เมื่ออนุสาวรีย์
 เสร็จเรียบร้อยสมบูรณ์แล้วจะก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าแก่ท้องถิ่น และทำให้ปัญหาใจ
 ผู้ร้ายลดลงอีกด้วย¹ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เสด็จพระราชดำเนิน
 ประกอบพิธีเปิด เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2519 อนุสาวรีย์แห่งนี้นับได้ว่าเป็นอนุสาวรีย์
 ที่มีค่าเงินงานตั้งแต่เริ่มจนเสร็จนั้น ยึดเยื้อยาวนานที่สุดแห่งหนึ่ง นานเกือบ 26 ปี

ปีพ.ศ. 2508 ได้มีการเปิดอนุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าฯ ที่บริเวณ
 ด้านหลังโรงละครแห่งชาติ โดยรัฐบาลเป็นผู้จัดสร้างขึ้น เพื่อเฉลิมพระเกียรติ เป็นพระ
 บรมรูปประทับยืน ฉลองพระองค์ชุกทวารเรือ พระหัตถ์ซ้ายถือพระแสงกระบี่ที่เบื้องซ้าย
 และขวามีปืนใหญ่หล่อสัมฤทธิ์มหาฤกษ์ และมหาชัย ด้านละ 1 กระบอก อนุสาวรีย์แห่ง
 นี้ได้ย้ายมาประดิษฐานอยู่ที่มุมด้านตะวันออกของโรงละครแห่งชาติ เมื่อ 7 มกราคม พ.ศ.
 2519 เนื่องจากสถานที่เดิมคับแคบ และไม่สมพระเกียรติ²

ที่จังหวัดชัยภูมิในปีพ.ศ. 2508 ได้มีการสร้างอนุสาวรีย์เจ้าพ่อพระยาแล (พระ
 ยายภักดีชุมพล) ขึ้น และทำพิธีเปิดอย่างเป็นทางการ เมื่อ 12 มกราคม พ.ศ. 2510
 อนุสาวรีย์แห่งนี้ริเริ่มขึ้นโดยผู้ว่าราชการจังหวัดและประชาชนชาวจังหวัดชัยภูมิ เนื่องจาก
 เจ้าพ่อพระยาแลเป็นเจ้าเมืองคนแรกของจังหวัดชัยภูมิ เดิมเป็นชาวเวียงจันทน์รับราช-
 ภารกิจอยู่กับเจ้าอนุวงศ์ ทอนหลังลาออกแล้วข้ามมาอยู่ทางเขตไทย ชัยขมายสร้างเป็นเมือง
 และมาขอขึ้นกับกรุงเพทฯ รัชกาลที่ 2 จึงตั้งให้เป็นพระยาภักดีชุมพล เจ้าเมืองชัยภูมิ ใน
 สมัยรัชกาลที่ 3 เกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์ เจ้าพระยาภักดีชุมพลได้ยกไพร่พลเข้าช่วยคุณหญิงโม
 ที่กองทัพเจ้าอนุวงศ์แตก ในตอนหลังถูกจับตัวได้ และปฏิเสธที่จะเข้าร่วมกับทางฝ่ายเวียง
 จันทน์จึงถูกจับฆ่าเสีย³ ชาวจังหวัดชัยภูมิระลึกถึงวีรกรรมอันกล้าหาญ จึงพร้อมใจกันสร้าง
 อนุสาวรีย์ขึ้น เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งเกียรติคุณ เป็นรูปปั้นขนาดเท่าคนจริง ประดิษฐานอยู่
บริเวณที่ว่าง

¹กรมศิลปากร, วีรชนค่ายบางระจัน (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา,
 2519), หน้า 5.

²กรมศิลปากร, ศิลปวัฒนธรรมไทย เล่มที่ 2, หน้า 194-196.

³สายสุนีย์ สุชนกร, "ม้วนชั้นโศกขมมนต์แล้วชัยภูมิ", อนุสารอ.ส.ท. (เมษายน 2523) : 60.

ที่สี่แยกถนน หน้าศาลากลางจังหวัด หน้าหน้าออกสู่ทางเข้าเมือง ทุกวันที่ 12-20 มกราคม ของทุกปี จะมีงานฉลองอย่างใหญ่โต อนุสาวรีย์แห่งนี้เป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสของชาวจังหวัด ชัยภูมิเป็นอย่างมาก

ในปีพ.ศ.2508 ได้มีการเรียกร้องจากประชาชนชาวจังหวัดอุตรดิตถ์ ถึงผู้ว่าราชการจังหวัดว่า ประารณาน่าจะมีอนุสาวรีย์พระยาพิชัยดาบหักขึ้น ที่จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อเป็นการเทิดทูนวีรกรรมของพระยาพิชัย ซึ่งเป็นชาวอำเภอพิชัย และได้รับการยกย่องว่าเป็นวีรบุรุษคนหนึ่งในประวัติศาสตร์ของชาติไทย และเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ชนรุ่นหลังจะได้ยึดถือเป็นแบบฉบับที่ดีสืบไป เรื่องนี้ทางจังหวัดได้ขออนุญาตผ่านมาทางกระทรวงมหาดไทย ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้อนุมัติให้ก่อสร้างได้เมื่อปีพ.ศ.2509 โดยมอบให้ นายสนั่น ศิลากร แห่งศิลปากร เป็นผู้ออกแบบปั้นหล่อ เป็นรูปพระยาพิชัยถือดาบสองมือ มือหนึ่งดาบหัก มีขนาดเท่าครึ่งคนจริง ทำพิธีเปิดเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2512 โดยนายทวง สุวรรณรัฐ ปลัดกระทรวงมหาดไทย เป็นประธานในพิธี และทุกวันที่ 1-7 กุมภาพันธ์ จะมีงานฉลองเป็นประจำทุกปี ¹

ปีพ.ศ.2509 ทางจังหวัดภูเก็ต ได้ขออนุญาตสร้างอนุสาวรีย์ท้าวเทพกษัตรี และท้าวศรีสุนทรมาทางกระทรวงมหาดไทย และได้อนุมัติจากคณะรัฐมนตรี เช่นเดียวกับอนุสาวรีย์พระยาพิชัย ทางจังหวัดได้มอบให้ทางกรมศิลปากรเป็นผู้ออกแบบ มีขนาด 2 เท่าคนจริง แต่งกายแบบไทยในสมัยรัชกาลที่ 1 คือนุ่งโจงกระเบน ไข้วมทรงคอกกระหุ่มสวมเสื้อผ้าสไบเฉียง ในมือถือดาบ ประดิษฐานอยู่ตรงสี่แยกท่าเรือ ในจังหวัดภูเก็ต โดยให้เหตุผลว่า ท้าวเทพกษัตรีและท้าวศรีสุนทร ได้สร้างวีรกรรมอันกล้าหาญ สามารถรวมกำลังต่อต้านข้าศึกให้แตกหนีไปได้ สมควรสร้างเป็นอนุสาวรีย์เพื่อไว้เป็นอนุสรณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงประกอบพิธีเปิด เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ.2510² อนุสาวรีย์นี้ใช้เวลาค่าเนินการเพียงปีเดียวเท่านั้น

ใบรพท มุขฉั้น รวบรวม, ที่ระลึกพิธีเปิดอนุสาวรีย์พระยาพิชัยดาบหัก (กรุงเทพฯ มหานคร : ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์, 2512)

²กิตติ ศิริวิทนไชยยงค์, อนุสาวรีย์สำคัญของไทย, หน้า 155-164.

ปีพ.ศ. 2510 ในวันคล้ายวันสถาปนากระทรวงมหาดไทย ซึ่งเวียนมาครบ 75 ปีนั้น ได้มีการประชุมพบปะสังสรรค์ขึ้น ระหว่างข้าราชการกระทรวงมหาดไทยด้วยกัน และได้มีการคำร่วร่วมกันว่าควรจะมีการสร้างอนุสาวรีย์ เพื่อระลึกถึงข้าราชการในอดีตที่ปฏิบัติหน้าที่ดีเด่น และเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ อันจะเป็นตัวอย่างแก่ข้าราชการมหาดไทยชั้น ที่กระทรวงไ้เป็นที่ระลึกแห่งหนึ่ง เมื่อมีการพิจารณาแล้วตกลงว่า สมเด็จพระราชาธิบดี เป็นผู้ที่เหมาะสมที่สุด เพราะทรงเคยดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงนี้พระองค์แรก และทรงสร้างคุณประโยชน์ และชื่อเสียงให้แก่กระทรวงมหาดไทย และประเทศชาติเป็นอันมาก ทางกระทรวงมหาดไทยจึงได้มอบหมายให้ กรมศิลปากรเป็นผู้คิดแบบ และปั้นหล่อขึ้น เป็นพระรูปขนาดเท่าครึ่งพระองค์จริง ประทับนั่ง ทรงภูษานามว่า ประดิษฐานอยู่ที่หน้ากระทรวงมหาดไทย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดเมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2511¹

ปีพ.ศ. 2511 ได้มีการรื้อฟื้นอนุสาวรีย์พระเจ้าอู่ทอง (พระเชษฐาธิราช) ขึ้นมาใหม่อีกครั้งโดยทางจังหวัด และประชาชนชาวจังหวัดอยุธยา อนุสาวรีย์นี้เคยอยู่ในส่วนหนึ่งของ โครงการมหาวิโรจราชเจ้าของไทย ที่ริเริ่มขึ้นโดยรัฐบาลสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ในปีพ.ศ. 2482มาก่อน แต่มิได้มีการดำเนินการแต่อย่างใด คณะรัฐมนตรีได้มีมติอนุมัติ เมื่อวันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2511 โดยมอบให้กรมศิลปากรเป็นผู้ออกแบบปั้นหล่อเป็นรูปประทับยืน ถือพระแสงดาบ มีขนาดเท่าครึ่งพระองค์จริง พระรูปปั้นพระพักตร์ไปทางทิศใต้ โดยเหตุที่พระองค์เสด็จมาจากทางทิศเหนือ เบื้องหน้าของพระองค์เป็นพระปรมาภิไธยพระวรม ซึ่งเป็นที่บรรจุอัฐิของพระองค์ท่าน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดอนุสาวรีย์ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2513²

โครงการเก่าที่ยืดเยื้อมาตั้งแต่สมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม คืออนุสาวรีย์สุนทรภู่ ได้ถูกเสนอมาอีกส่วนกลางอีกครั้งโดยทางจังหวัดระยอง เมื่อปีพ.ศ. 2511 ภายใต้การสนับสนุนของ พลเอกประภาส จารุเสถียร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยสมัยนั้น ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติอนุมัติให้ดำเนินการได้ สุนทรภู่ เป็นกวีเอกของชาติไทยมาแต่โบราณ ซึ่งผลงานของสุนทรภู่เป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าสูง บรรจุอยู่ในหลักสูตรของสถาบันการศึกษาโดยทั่ว

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 93-109.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 15-35.

ไป รัฐบาลเห็นความสำคัญจึงจัดให้มีการสร้างอนุสาวรีย์ขึ้น เพื่อเทิดทูนเกียรติประวัติ เป็นอนุสรณ์แก่ผู้มีคุณความดี และมีประโยชน์ต่อชาติ ทั้งยังเป็นเยี่ยงอย่างแก่นุชนรุ่นหลัง จะไคร่รำลึกถึงคุณความดี และถือเป็นแบบฉบับ ที่เป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมทางค่านิยมใจ อันเป็นที่นิยมจักหักกันโดยทั่วไปในนานาประเทศอีกด้วย อนุสาวรีย์นี้มอบให้ กรมศิลปากร เป็นผู้ดำเนินการปั้นหล่อ เป็นรูปสุนทรภู์ มีรูปนางเงือก มีเสื้อสมุทร และพระอภัยมณีประกอบ มีขนาดเท่าครึ่งของคนจริง ทำการเปิดเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2519 โดยนายถวิล สุนทรสารทูล รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย¹

ในปีพ.ศ. 2512 จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี ได้เดินทางไปประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์อนุสาวรีย์พ่อขุนรามคำแหง ที่จังหวัดสุโขทัย อนุสาวรีย์นี้เคยเป็นส่วนหนึ่งของโครงการมหาวิทยาลัยเจ้าของไทย ในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เช่นเดียวกับอนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แต่ได้เริ่มดำเนินการจริงจึงในปีพ.ศ. 2512 เงินทุนสำหรับการก่อสร้างอนุสาวรีย์ได้รับบริจาคจากประชาชนโดยทั่วไปมีจำนวนถึง 3 ล้านบาท กรมศิลปากร เป็นผู้ออกแบบปั้นหล่อ เป็นพระบรมรูปประทับนั่งห้อยพระบาท บนพระแท่นมณีงคศิลาอาสน์ พระหัตถ์ขวาถือคัมภีร์ อันหมายถึงสรรพวิทยาการต่างๆ พระหัตถ์แสดกษณะเวลาที่พระองค์ทรงสั่งสอนประชาชน มีขนาด 2 เท่าพระองค์จริง² คิกตั้งในปีพ.ศ. 2518 พระบรมโอรสาธิราชเสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ทรงเปิด อนุสาวรีย์เมื่อปีพ.ศ. 2526

เมื่อวันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2513 ผู้ว่าราชการจังหวัดสุโขทัยธานี ได้ทำเรื่องมาถึงกระทรวงมหาดไทย ขอสร้างอนุสาวรีย์สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก สมเด็จพระชนกาธิบดี แห่งรัชกาลที่ 1 ใว้บนไหล่เขาสะแกกรัง จังหวัดสุโขทัยธานี เพราะสันนิษฐานว่า พระองค์มีกำเนิดมาจากทางแถบลุ่มแม่น้ำสะแกกรัง ต่อมาผู้ว่าราชการจังหวัดได้ย้ายไปอยู่จังหวัดอื่นตามหน้าที่ราชการ ทำให้เรื่องยึกเยื้อไป จนถึงปีพ.ศ. 2519 จึงได้มีการดำเนินการขึ้นอย่างจริงจัง โดยมอบให้กรมศิลปากรเป็นผู้ดำเนินการสร้าง เป็นพระบรมรูปประทับนั่งสวมฉลองพระองค์เต็มยศเจ้าพระยาจักรี มีขนาดเท่าครึ่งพระองค์จริง ดำเนินการจนเสร็จแล้วในปีพ.ศ. 2522 โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนิน

¹ เรื่องเกี่ยวกับ, หน้า 165-180. และจังหวัดระยอง, อนุสรณ์ในพิธีเปิดอนุสาวรีย์สุนทรภู์.

² "อนุสาวรีย์พ่อขุนรามคำแหงมหาราช", สารประชาชน, 6 (14 ธันวาคม 2512)

มาทรงเปิดเมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2522¹

เมื่อปีพ.ศ. 2513 ทางจังหวัดเชียงใหม่ได้มีการริเริ่มความคิดที่จะสร้างอนุสาวรีย์สามกษัตริย์ ซึ่งประกอบด้วย พ่อขุนรามคำแหงมหาราช พญาเม็งราย และพญาเงี้ยวเมืองขึ้น เพราะในอภิศสมัยที่พญาเม็งรายมาตั้งเมืองขึ้นที่เชิงคอยสุเทพ ริมฝั่งแม่น้ำปิง ได้เชิญพ่อขุนรามคำแหงมหาราช และพญาเงี้ยวเมือง พันธมิตรร่วมสาบานมาร่วมปรึกษาเลือกชัยภูมิสร้างเมืองแก้ว ซึ่งเมืองนี้ปัจจุบันคือ จังหวัดเชียงใหม่ เรื่องการดำเนินการสร้างอนุสาวรีย์แห่งนี้ได้ยกยื้อมานานจนถึงปีพ.ศ. 2518 ทางจังหวัดเชียงใหม่ได้เสนอเรื่องมาทางส่วนกลางอีกครั้ง และได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีในปีพ.ศ. 2519 โดยครั้งแรกได้มอบให้ทางกรมศิลปากรเป็นผู้จัดสร้าง แต่เกิดอุปสรรคบางประการโดยเฉพาะเรื่องเวลา จึงได้มอบให้นางสาวไข่มุกต์ ชูโต เป็นผู้ออกแบบปั้นหล่อแทน อนุสาวรีย์ได้สำเร็จลุล่วงและทำพิธีเปิดในปีพ.ศ. 2516 นับได้ว่าเป็นอนุสาวรีย์ที่ใช้เวลาดำเนินการนานพอสมควรทีเดียว อนุสาวรีย์นี้ประดิษฐานที่สนามเด็กเล่นจังหวัดเชียงใหม่²

เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2515 ได้มีพิธีเปิดอนุสาวรีย์พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถที่หน้ากระทรวงพาณิชย์ อนุสาวรีย์แห่งนี้ได้ริเริ่มขึ้นโดยกระทรวงพาณิชย์ สมัยที่นายบุญชนะ อิศดากร ยังดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงเศรษฐการในสมัยนั้น เนื่องจากพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระจันทบุรีนฤนาถ ทรงเคยดำรงตำแหน่ง นายกแห่งสภาเผยแผ่พาณิชย์ และทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงพาณิชย์พระองค์แรก ได้ทรงกระทำกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นคุณประโยชน์แก่ราชการแผ่นดิน และประชาชนโดยทั่วไป สมควรเป็นแบบอย่างที่ยรรคข้าราชการกระทรวงพาณิชย์จะได้เจริญรอยตาม ทางกระทรวงจึงได้ดำเนินการสร้างอนุสาวรีย์ของพระองค์ท่านเพื่อประดิษฐานไว้ที่หน้ากระทรวงพาณิชย์ โดยมอบให้กรมศิลปากรดำเนินการปั้นหล่อ เป็นพระรูปขนาดเท่าครึ่งพระองค์จริง ประทับนั่งบนพระเก้าอี้ ทรงภูษาผ้าม่วง สวมฉลองพระองค์คอปีกกระดุม 5 เม็ด³ สำเร็จลุล่วงใน

¹ เอกสารคณะกรรมการอนุสาวรีย์แห่งชาติ และหนังสือพิมพ์เสียงปวงชน ฉบับวันที่ 8 และ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2520.

² เอกสารคณะกรรมการอนุสาวรีย์แห่งชาติ

³ กรมศิลปากร, ศิลปวัฒนธรรมไทย เล่มที่ 8, หน้า 209-211.

ปีพ.ศ. 2515 และทำการเปิดในวันดังกล่าว

เมื่อ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2516 อธิการบดีมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ได้ทำเรื่องถึงส่วนกลาง ขออนุญาตสร้างอนุสาวรีย์สมเด็จพระบรมราชชนกกรมหลวงสงขลานครินทร์ เพื่อนำไปประดิษฐานไว้ที่มหาวิทยาลัยทั้ง 2 วิทยาเขตคือ วิทยาเขตที่จังหวัดสงขลา และ จังหวัดปัตตานี เนื่องจากทางมหาวิทยาลัยได้รับพระบรมราชานุญาตให้ใช้พระนามของพระบรมราชชนก เป็นชื่อของมหาวิทยาลัย สมควรที่จะจัดสร้างอนุสาวรีย์ขึ้นเพื่อไว้สักการบูชา และระลึกในพระมหากรุณาธิคุณ กรมศิลปากรเป็นผู้รับดำเนินการปั้นหล่อ เป็นพระรูปประทับนั่งขนาดเท่าครึ่ง สำเร็จจุดดวง และเปิดในปีพ.ศ. 2525 ใช้เวลาดำเนินการ 9 ปี¹

และในปีเดียวกันคือ ปีพ.ศ. 2516 ทางจังหวัดจันทบุรี โดยนายวิจิตร ชูระวิจิตร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และอดีตผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรี ได้ทำเรื่องถึงกรมศิลปากรเช่นกันว่า ทางจังหวัดจันทบุรีมีความประสงค์จะสร้างอนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ที่บริเวณทุ่งนาเขย จังหวัดจันทบุรี เพราะดินแดนแห่งนี้สมเด็จพระเจ้าตากสินได้ทรงรวบรวมชาวไทยผู้รักชาติเสด็จกรีธาทัพขึ้นไปรับโล่รับศึก ณ กรุงศรีอยุธยา จนราบคาบเมื่อปีพ.ศ. 2310 เป็นผลให้ไทยได้รับอิสรภาพกลับมา ชำราชากร และประชาชนชาวจังหวัดจันทบุรี จึงพร้อมใจกันสร้างอนุสาวรีย์ขึ้น เพื่อเทิดพระเกียรติและเป็นอนุสรณ์เตือนใจชาวจันทบุรี อนุสาวรีย์นี้ได้ดำเนินการจนจุดดวงและเปิดเมื่อวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2524 ใช้เวลานาน 8 ปี²

สมัยรัฐบาลพลเรือนตั้งแต่ปีพ.ศ. 2516-2519

ถึงแม้ว่าจะมีความมั่นคงบนถนนทางการเมืองและมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลหลายครั้ง แต่การริเริ่มก่อสร้างอนุสาวรีย์ยังคงขยายตัวอย่างสม่ำเสมอเพราะมีการริเริ่มก่อสร้างอนุสาวรีย์ขึ้นถึง 7 แห่ง โดยส่วนใหญ่แล้ว จะเป็นการริเริ่มจากส่วนราชการระดับมณฑล และส่วนต่างจังหวัดมากกว่าที่จะริเริ่มจากรัฐบาลไทยทรง และที่สำคัญจุดดวงเลยในช่วงนี้ ก็มีเพียงแห่งเดียวเท่านั้น

1. เอกสารคณะกรรมการอนุสาวรีย์แห่งชาติ

2. เอกสารคณะกรรมการอนุสาวรีย์แห่งชาติ

อนุสาวรีย์แห่งแรกที่ได้มีการริเริ่มขึ้นในสมัยนี้คือ อนุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 อนุสาวรีย์แห่งนี้เคยมีการเสนอให้ก่อสร้างกันมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2494 แล้ว แต่เรื่องก็เงียบไปเป็นเวลานาน จนปี พ.ศ. 2512 ทางกรมศิลปากรได้มีคำวินิจฉัย โดยจะสร้างพระบรมอาคารสำนักงานเลขาธิการรัฐสภาหลังใหม่แต่ก็มีได้มีการกระทำกันอย่างจริงจัง จนมาถึงปี พ.ศ. 2517 สมารึกสถานกิติมัตติจึงได้เสนอเรื่องนี้ขึ้นอีก โดยจะให้ทางราชการสร้างอนุสาวรีย์ขึ้น ที่บริเวณพระที่นั่งอนันตสมาคม ซึ่งทางคณะรัฐมนตรีได้เห็นชอบด้วย โดยมอบให้สำนักงานเลขาธิการรัฐสภาเป็นเจ้าของเรื่อง มีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการขึ้น โดยลงมติว่า ควรสร้างเป็นพระบรมรูปทรงเครื่องบรมราชวัติยาจกนิภาภรณ์ และทรงพระพิริยมทวามงกุฏ ประทับนั่งบนพระที่นั่งชุกคานกาศูจนสิงหาสน์ เหมือนครั้งที่ทรงพระราชทานรัฐธรรมบัญญัติ แต่เรื่องก็เงียบมาจนถึงปี พ.ศ. 2520 รัฐบาลจึงได้นำเรื่องขึ้นมาพิจารณาใหม่ รัฐบาล ร่วมสมทบทุน 10 ล้านบาท โดยจัดสรรเงินงบประมาณปี พ.ศ. 2520 ให้ 1 ล้านบาทก่อน และทยอยให้อีกภายหลัง ซึ่งโครงการทั้งหมดนั้นใช้งบประมาณ 15 ล้านบาท โดยที่เหลืออีก 5 ล้านบาทนั้น ให้เชิญชวนประชาชนมาบริจาค ได้มอบให้กรมศิลปากร โดยมีนายสนั่น ศิลการณเป็นผู้ออกแบบปั้นหล่อ¹ อนุสาวรีย์แห่งนี้ได้ดำเนินการจนลุล่วงในปี พ.ศ. 2523 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดเมื่อ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2523

และในปี พ.ศ. 2517 ทางจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้มีการริเริ่มที่จะสร้างอนุสาวรีย์ที่อนุสรณ์เมืองขึ้นที่ แยกสามเหลี่ยม อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เพราะความประวัติศาสตรได้มีการสันนิษฐานว่า เมืองแรกที่พ่อขุนผาเมืองปกครองอยู่นั้นอยู่ที่อำเภอหล่มสัก พ่อขุนผาเมืองเคยร่วมมือกับพ่อขุนบางกลางท่าว เจ้าเมืองบางยางรวบรวมชาวไทยใจมกึชวม และสถาปนาอาณาจักรไทยขึ้น สมควรที่จะสร้างอนุสาวรีย์ขึ้นเพื่อเป็นจุดศูนย์รวมของคนไทยทั้งชาติ เป็นเกียรติประวัติอันค้ำจามที่คนไทยได้ระลึกถึง และเป็นตัวอย่างอันดีแก่อนุชนรุ่นหลังในเรื่องการร่วมมือ และความสามัคคี ทางจังหวัดได้มอบให้กรมศิลปากร

¹ สมภพ ภิรมย์ "เนื่องจากพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว" เอกอภิมณฑลไทย, 1 (พฤษภาคม 2520) : 70-80. และ ร.ท.ปดิชาน เลิศฤทธิ "การดำเนินการสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว" , เอกสารรัฐสภา, 4 (1 มกราคม 2521) : 1-6

เป็นผู้ดำเนินการออกแบบปั้นหล่อ เป็นรูปประทับยืนฉลองพระองค์นักกรมแบบโบราณ ถือพระแสง
 ค่ายชี้แผ่นดิน แสงถึงความสำเร็จในศึกสงคราม และพระราชปณิธานในการกำหนดขึ้นแผ่นดินไทย
 เพื่อสืบเชื้อสายไทย อนุสาวรีย์สำเร็จจุลวง และเปิดในกลางปี พ.ศ. 2525 ¹

เมื่อค.ศ. 2518 นายอำเภอทุ่งช้างได้เสนอเรื่องมายังส่วนกลางขอจัดสร้างอนุ-
 สาวรีย์วีกรรมพลเรือน ทหาร ตำรวจ ชั้นที่อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน เนื่องจากพลเรือน ทหาร
 และตำรวจได้เสียชีวิตกับการต่อสู้กับผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ที่บริเวณนี้มาตั้งแต่ พ.ศ. 2506 จน
 ถึงปี พ.ศ. 2518 สามารถป้องกันการยึดครองของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ได้ เสียชีวิตวีรชนไป
 ถึง 309 นาย สมควรสร้างเป็นอนุสาวรีย์ให้ปรากฏ ได้มีพระราชเขริจากที่ดินให้ทำเป็นอุทยาน
 วีรชนถึง 82 ไร่ รวมทั้งมีเงินทุนจากการบริจาคของข้าราชการ ทหาร ตำรวจ และพลเรือนถึง
 1 ล้านบาทด้วย คณะรัฐมนตรีมีมติให้ดำเนินการได้ในปี พ.ศ. 2518 การก่อสร้างออกแบบ
 ปั้นหล่อไทย ทหารและเอกชนร่วมกันทำ เป็นรูปพลเรือนถือธงชาติ ตำรวจ ทหารถืออาวุธป้องกัน
 ประเทศ ที่แท่นฐานเป็นรูปปั้นนูนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ๓ ทุ่งช้าง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัววิรัช-
 กาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2519 ²

เมื่อ 14 เมษายน พ.ศ. 2518 ซึ่งตรงกับวันสถาปนากระทรวงต่างประเทศครบ 100
 ปี ข้าราชการกระทรวงต่างประเทศได้ปรึกษาหารือกัน และมีความเห็นพ้องต้องกันว่า สมควรที่
 จะสร้างอนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทววงศ์วโรปการขึ้น เพื่อประดิษฐานไว้
 ที่หน้ากระทรวงต่างประเทศ พระราชวังสราญรมย์ เนื่องจากพระองค์เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งที่ทำการ
 กระทรวงต่างประเทศ และสมัยที่พระองค์ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงต่างประเทศ ได้ทรง
 พระปรีชาสามารถดำเนินนโยบายต่างประเทศ และทางการทูตนำประเทศชาติให้พ้นภัยพิบัติในยาม
 คับขันได้ ทั้งยังทรงวางรากฐานในการปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดีอีกด้วย โยมขอมให้กรมศิลปากร
 เป็นผู้ออกแบบปั้นหล่อ พระรูปอยู่ในท่าประทับยืน ฉลองพระองค์ชุดเสนาบดี นิมพระพักตร์ออกสู่
 สนามไชย ³

¹ เอกสารคณะกรรมการอนุสาวรีย์แห่งชาติ

² ปราโมทย์ ทิศนาสุวรณ "ทุ่งช้าง" อนุสารอ.ส.ท. (กุมภาพันธ์ 2519) :
 6 - 8 และ 75 - 78.

³ กรมศิลปากร ศิลปวัฒนธรรมไทย, เล่มที่ 8, หน้า 199 - 201.

ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2518 นายสมาน ชมภูเทพ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดลำพูน ในฐานะตัวแทนชาวจังหวัดลำพูน ได้ขออนุญาตสร้างอนุสาวรีย์พระนางจามเทวีในวงกลาง โดยจะขอจัดสร้างไว้ที่ สวนสาธารณะหนองจอก จังหวัดลำพูน เนื่องจากพระนางจามเทวีเป็นผู้เสด็จมาเสวยราชย์ เป็นปฐมกษัตริย์วงศ์จามเทวี ในนครหริภุญไชย สร้างความเจริญรุ่งเรืองให้กับนครหริภุญไชย เป็นอย่างมาก สมควรสร้างเป็นอนุสาวรีย์ไว้สักการบูชา และแสดงเกียรติคุณซึ่งทางคณะกรรมการโคกนุเมติให้ดำเนินการได้ ทางจังหวัดลำพูนได้มอบให้กรมศิลปากรเป็นผู้ออกแบบนั้นหล่อ เป็นพระรูปทรงชุกฉวมสมัยลพบุรี มีอช้ายถือคานปลายซึ่งลงดิน แสดงถึงอาญาสิทธิ์ในการปกครอง มีอชวยันไปข้างหน้าเล็กน้อย แสดงถึงความเมตตาที่มีต่อพสกนิกร และความศรัทธาที่จะทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา มีขนาดเท่าครึ่งพระองค์จริง สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จทรงเปิดอนุสาวรีย์เมื่อ 2 ตุลาคม พ.ศ. 2525¹

ในปี พ.ศ. 2518 เช่นกัน ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม ในนามของคณะกรรมการลูกเสือจังหวัดนครปฐม ได้มีจดหมายตั้งอิมพิกรมศิลปากร ขออนุญาตสร้างอนุสาวรีย์สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ขึ้นที่บริเวณหน้าศาลากลาง จังหวัดนครปฐม เพื่อระลึกถึงเกียรติคุณของพระองค์ท่าน ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าสถาปนากองลูกเสือขึ้น และยังเคยทรงเสด็จประทับ ณ พระราชวังสนามจันทร์มาก่อนด้วย ทางส่วนกลางเห็นควรให้จัดสร้างขึ้นได้ โดยมอบให้กรมศิลปากรเป็นผู้จัดทำขึ้น เป็นพระบรมรูปประทับนั่ง ฉลองพระองค์ชุดเสือป่า ขนาดเท่าครึ่งพระองค์จริง สำเร็จลุล่วงในปี พ.ศ. 2525²

เมื่อกลางปี พ.ศ. 2519 ชาวอำเภอลับแล ได้เสนอเรื่องขออนุญาตสร้างอนุสาวรีย์พระศรีพนมมาศขึ้นที่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ผ่านผู้ว่าราชการจังหวัด ทางผู้ว่าราชการจังหวัดจึงได้ทำจดหมายถึงอิมพิกรมศิลปากร ขออนุญาตสร้างอนุสาวรีย์พระศรีพนมมาศ เนื่องจากชาวลับแลได้พูดกันว่า พระศรีพนมมาศเมื่อยังมีชีวิตอยู่ได้บำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์ของท้องถิ่นอย่างแท้จริง สร้างเมืองลับแลจากป่าให้เป็นดินแดนแห่งความอุดมสมบูรณ์ สอนประชาชนให้รู้จักการชลประทาน และการสร้างถนน สมควรที่จะสร้างเป็นอนุสาวรีย์ไว้เพื่อเคารพสักการบูชา ทางกรม

¹ เอกสารคณะกรรมการอนุสาวรีย์แห่งชาติ

² เอกสารคณะกรรมการอนุสาวรีย์แห่งชาติ

ศิลปากรได้พิจารณาแล้วเห็นว่า พระศรีพนมมาศเป็นบุคคลสำคัญระดับอำเภอนั้นยังไม่สมควรสร้าง ถ้าอนุญาตไปแล้วอำเภออื่น อาจจะใช้เป็นข้ออ้างในการขออนุญาตต่อไปได้ แต่ทางประชาชนชาวลับแลก็ยังยืนยันมา จนทางกรมศิลปากรต้องอนุมัติ เพราะเป็นความต้องการของประชาชน ทางจังหวัดได้มอบให้เอกชนเป็นผู้ดำเนินการ เป็นรูปขนาดเท่าครึ่งอยู่ ทำขึ้น แก่งกายชุดอำมาตย์ตรี สำเร็จลุล่วงและเปิดเมื่อปี 2524 ¹

สมัยรัฐบาลสมุหทหาร-พลเรือนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519-ปัจจุบัน (พ.ศ. 2526)

สมัยนี้นับได้ว่าเป็นสมัยที่การก่อสร้างอนุสาวรีย์ฟูเฟื่องที่สุด จากปี พ.ศ. 2519-ปัจจุบัน ได้มีการริเริ่มขอสร้างอนุสาวรีย์มาเกือบ 100 แห่ง ทั่วประเทศ และได้รับอนุญาตให้ดำเนินการได้ประมาณ 90 แห่ง เมื่อเปรียบเทียบกับยุคก่อนหน้านั้นทั้งหมดแล้วจะเห็นได้ว่า อนุสาวรีย์ที่เกิดขึ้นและกำลังจะเกิดขึ้นนั้นมีมากถึงกว่า 2 เท่าของอนุสาวรีย์ที่เคยสร้างกันมาทั้งหมด ยุคนี้นับได้ว่า เป็นยุคที่ฟูเฟื่องที่สุดของการสร้างอนุสาวรีย์ เท่าที่เคยมีมาในประเทศไทย การอธิบายถึงความ เป็นมาของอนุสาวรีย์แต่ละแห่งที่เกิดขึ้นนั้น ² จะขอแยกเป็นหมวดหมู่ตามเวลา และเหตุผลในการสร้างเป็นสำคัญ และจะเป็นการอธิบายโดยย่อเพื่อความเหมาะสม และความเข้าใจที่ง่ายขึ้น ส่วนอนุสาวรีย์ที่มีความแตกต่างพิเศษออกไปนั้น จะนำมาแยกกล่าวถึงที่ได้ทำไว้ในสมัยก่อนหน้านั้น สิ่งที่ น่าสนใจในสมัยนี้เกี่ยวกับการก่อสร้างอนุสาวรีย์ก็คือ มติของคณะรัฐมนตรีในการประชุมเมื่อ 20 เมษายน พ.ศ. 2520 ให้กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้รับผิดชอบอนุมัติ หรือไม่อนุมัติ หรือห้ามปรามการก่อสร้างอนุสาวรีย์ของบุคคลสำคัญของชาติไทย โดยกำหนดระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการก่อสร้างอนุสาวรีย์แห่งชาติ และการจำลองพระพุทธรูปสำคัญขึ้น เพื่อควบคุม การก่อสร้างอนุสาวรีย์ให้เป็นไปตามนโยบายของทางรัฐบาล ทางกรมศิลปากรเองก็ได้จัดตั้งคณะ

¹ เอกสารคณะกรรมการอนุสาวรีย์แห่งชาติ

² ประวัตินี้ความเป็นมาของอนุสาวรีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยนี้ จะใช้เอกสารของคณะกรรมการอนุสาวรีย์แห่งชาติเป็นสำคัญ เพราะที่นี่เป็นแหล่งเก็บเอกสารเกี่ยวกับเรื่องอนุสาวรีย์ไว้มากที่สุด ถึงแม้ว่าเอกสารจะไม่ครบสมบูรณ์นัก แต่ก็ทำให้เห็นภาพความเป็นมาของอนุสาวรีย์ได้ชัดเจน

กรรมการ เพื่อพิจารณาเกี่ยวกับเรื่องนี้ขึ้นด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับระเบียบใหม่ที่เกิดขึ้น ระเบียบนี้ยังคงใช้อยู่จนถึงปัจจุบัน ในอีกด้านหนึ่งของการเกิดระเบียบนี้ขึ้นคงเป็นเพราะการก่อสร้างอนุสาวรีย์ไทยขยายตัวเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะทางด้านต่างจังหวัด และหน่วยงานต่าง ๆ จึงต้องมีการควบคุมให้รอบคอบยิ่งขึ้น เพื่อมิให้การก่อสร้างอนุสาวรีย์ส่งผลเสียต่อประเทศชาติได้ และก่อนหน้านั้นก็มีหน่วยงานใดรับปรึกษาคือเรื่องนี้โดยตรงเลย

ปี พ.ศ. 2520 ได้มีการริเริ่มก่อสร้างอนุสาวรีย์ และได้รับอนุมัติถึง 16 แห่ง แบ่งตามมูลเหตุการก่อสร้างดังนี้

การก่อสร้าง เนื่องจากใช้นามของบุคคลสำคัญมาเป็นชื่อสถานที่แห่งนั้น

อนุสาวรีย์พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ขอสถาปนาโดยกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน เขต 9 ค่ายรามคำแหง จังหวัดสงขลา โดยประดิษฐานไว้ที่ค่าย เพื่อเป็นเมืองขวัญศิริมงคล

อนุสาวรีย์สมเด็จพระบรมราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท ขอสถาปนาโดยข้าราชการกองพันทหารราบที่ 7 กรมผสมนาวิกโยธิน ค่ายมหาสุรสิงหนาท จังหวัดระยอง โดยจะสร้างไว้ที่ค่าย เพื่อเทิดพระเกียรติในความกล้าหาญเสียสละ ไว้น้อมนำจิตใจข้าราชการ และทหารให้พร้อมที่จะเสียสละ เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจและก่อให้เกิดศรัทธาแก่ค่าย สร้างเป็นพระบรมรูปท่าทรงยืนถือพระแสงดาบขนาดเท่าครึ่ง ปั้นโดย น.ส.ไข่มุกต์ ชูโค

อนุสาวรีย์เจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) ขอสถาปนาโดยโรงเรียนบดินทรเดชา เพื่อจัดสร้างไว้บริเวณโรงเรียน นอกจากใช้นามแล้วบริเวณที่ตั้งโรงเรียนยังมีประวัติศาสตร์อีกด้วย สมควรสร้างเป็นอนุสาวรีย์ไว้ เป็นรูปนั่งบนตั้งขาสิงห์ มือทั้งสองถือดาบพาดคอก สวมเสื้อนักเรียนแบบโบราณ มีขนาดเท่าคนจริง สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดเมื่อ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2521

อนุสาวรีย์จอมพลสมเด็จพระอนุชาธิราช (ในรัชกาลที่ 6) เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนารถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ ขอสถาปนาโดยวิทยาลัยจักรพงษ์ภูวนารถเพื่อจัดสร้างขึ้นที่บริเวณวิทยาลัยพระรูปมีขนาดเท่าพระองค์จริง ทรงสุทธานาม พระหัตถ์ขวาถือหมวก พระหัตถ์ซ้ายถือกระบี่

อนุสาวรีย์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ขอสถาปนาโดยสมาคมศิษย์เก่าวิชชิโนรส เพื่อจัดสร้างขึ้นที่บริเวณโรงเรียนวิชชิโนรส เพราะพระองค์ได้เป็นผู้ริเริ่มสร้าง

วชิโนรสชั้น พระรูปเท่าแบบทรงสมณเพศ ประทับนั่งอยู่ใต้เศวตฉัตร สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
เสด็จพระราชดำเนินทางเบิกเมื่อ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2521

การขอสร้างเนื่องจากบุคคลสำคัญนั้นเป็นผู้ให้กำเนิด และริเริ่มกิจการ

อนุสาวรีย์จอมพลสมเด็จพระราชบิดาบรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระ
ยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ขอสร้างโดยกรมไปรษณีย์โทรเลข เนื่องจากพระองค์เป็นผู้ก่อตั้งกิจการ
ไปรษณีย์ และดำรงตำแหน่งอธิบดีเป็นพระองค์แรก เป็นผู้วางรากฐานไว้อย่างมั่นคงจนทำให้กรม
ไปรษณีย์โทรเลขเจริญรุดหน้ามาจนทุกวันนี้ ในโอกาสที่กรมไปรษณีย์โทรเลขมีอายุครบ 100 ปี
ในวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2526 สมควรจักสร้างอนุสาวรีย์แห่งพระองค์ท่านขึ้นในฐานะ "ผู้เป็น
บิดาแห่งการไปรษณีย์ไทย" ไว้เป็นที่ระลึก กรมศิลปากรเป็นผู้ดำเนินการสร้าง เป็นพระรูปประ
ทับนั่งขนาดเท่าพระองค์จริง ประดิษฐานอยู่หน้าตึกการสื่อสารแห่งประเทศไทย (ไปรษณีย์กลาง)
เบิกเมื่อ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2526 ตรงกับวันครบรอบ 100 ปี

อนุสาวรีย์สมเด็จพระราชบิดา เจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินทร
ขอสร้างโดยโรงเรียนเบญจมเทพอุทิศ จังหวัดเพชรบุรี เนื่องจากพระองค์เป็นผู้ประทานกำเนิด
โรงเรียน เป็นพระรูปประทับยืน ขนาดเท่าพระองค์จริง ปั้นโดยนายถนน บุญโพธิแก้ว ประดิษฐาน
ที่บริเวณโรงเรียน เบิกอนุสาวรีย์เมื่อปี พ.ศ. 2523

อนุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ขอสร้างโดยโรงเรียนช่างฝีมือทหาร
เนื่องจากพระองค์เป็นผู้วางรากฐานวิชาช่างอันทันสมัยให้แก่กองทัพไทย เป็นพระบรมรูปประทับยืน
เท่าพระองค์จริง ประดิษฐานไว้ภายในบริเวณโรงเรียนช่างฝีมือทหาร พระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวรัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินทรงเบิกเมื่อ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2523

การขอสร้างขึ้นเพื่อไว้สักการบูชา และใช้ประกอบพิธีสำคัญของจังหวัด¹

¹ นอกจากมูลเหตุนี้แล้ว ยังมีสาเหตุมาจากอิทธิพลของแต่ละจังหวัดที่พยายามแข่งขัน
และเลียนแบบกัน เพราะเชื่อว่า อนุสาวรีย์เป็นตัวแทนของความเจริญของท้องถิ่น และจังหวัดคน
รวมทั้งเป็นการสร้างชื่อเสียงการยอมรับให้กับบุรี เริ่มอีกด้วย

อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5¹ ขอสร้างโดยจังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อไว้สักการ และเป็นมิ่งมงคลแก่จังหวัด ดำเนินการสร้างโดยกรมศิลปากร เป็นพระบรมรูปประทับยืน ขนาดเท่าพระองค์จริง ประดิษฐานที่หน้าศาลากลางจังหวัด

อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 ขอสร้างโดยผู้ว่าราชการจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อเฉลิมพระเกียรติและไว้สักการบูชา ดำเนินการสร้างโดยกรมศิลปากร เป็นพระบรมรูปประทับยืนขนาดเท่าพระองค์จริง ประดิษฐานที่หน้าศาลากลางจังหวัด

อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 ขอสร้างโดยผู้ว่าราชการจังหวัดปราจีนบุรี เพื่อไว้สักการบูชา เป็นพระบรมรูปประทับนั่งบนพระราชอาสน์ มีขนาดเท่าครึ่งพระองค์จริง ประดิษฐานที่หน้าศาลากลางจังหวัด

อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 ขอสร้างโดยผู้ว่าราชการจังหวัดเลย เพื่อไว้เป็นที่สักการบูชา ในพิธี 23 ตุลาคมของทุกปี บันโดยประติมากรเอกชน เป็นพระบรมรูปทรงม้าเลียนแบบจากกรุงเทพฯ² ประดิษฐานที่หน้าศาลากลางจังหวัด เปิดเมื่อ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2521 โดยผู้ว่าราชการจังหวัด

อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 6³ ขอสร้างโดยผู้ว่าราชการจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อไว้สักการบูชา และทำพิธีของลูกเสือ ประดิษฐานไว้ที่บริเวณยิงพลานูชัย จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นพระบรมรูปประทับยืนเท่าพระองค์จริง ไม่สวมพระมาลา เลียนแบบพระบรมรูปที่หอพระเทพนิกร ดำเนินการปั้นโดย นายเรืองสุข อรุณเวช

¹ อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 ที่มีการชอกันมาเกือบทุกจังหวัดนั้น มูลเหตุที่สำคัญอีกอย่างคือเพื่อใช้ในพิธีสักการบูชาและวางพวงมาลาเนื่องในวันที่ 23 ตุลาคมด้วย

² การสร้างพระบรมรูปทรงม้าเลียนแบบจากที่หน้าพระที่นั่งอนันตสมาคมนั้น ทางสำนักพระราชวังมีความเห็นว่า ไม่ควรจะให้มีการสร้างเลียนแบบอีกต่อไป เพราะจะทำให้ของเกิมลคความสำคัญลง

³ ตั้งแต่กิจการลูกเสือชาวบ้านเป็นที่นิยมขึ้น โดยเฉพาะตามต่างจังหวัด อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 6 ก็มีการขออนุญาตสร้างกันเป็นจำนวนเพิ่มมากขึ้นเพื่อใช้ในพิธีสักการบูชาของลูกเสือ

อนุสาวรีย์พ่อขุนเม็งราย ขอสร้างโดยผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ เป็นพระรูปขนาดเท่าครึ่ง สร้างโดยเอกชน เพราะกรมศิลปากรไม่สามารถทำให้ทันเวลาได้ ประดิษฐานที่หน้าศาลากลางหลังเก่า เปิดเมื่อปี พ.ศ. 2523

อนุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ขอสร้างโดยนายอำเภอพนมสารคาม เพื่อนำไปประดิษฐาน ณ เขาคันท่อน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา อนุสาวรีย์เป็นพระบรมรูปประทับนั่งบนแท่น ขนาดเท่าพระองค์จริง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดเมื่อ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2522

การขอสร้างเนื่องจากเหตุผลอื่น ๆ

อนุสาวรีย์สมเด็จพระบรมเจ้ามหาสุรสิงหนาท ขอสร้างโดยสมาคมศิษย์วิกรมहाชาคุยวราชรังสฤษฎ์ ซึ่งมีพล ร.อ.สังข์ ชลออยู่ เป็นประธานการสร้างอนุสาวรีย์แห่งนี้ พระบรมรูปมีขนาดเท่าครึ่งพระองค์จริง ทรงยืนจับพระหัตถ์ทั้ง 2 ประคองพระแสงดาบเหนือพระอุระ ฆดวายเป็นพุทธมุนีฯ ทรงวางอาวุธฆดววยพระธมมจีไว้ใ้พระพุทธรศาสนา ทรงตั้งพระราชหฤทัยมั่นอธิษฐานขอให้เกิดสันติสุขแก่พสกนิกรชาวไทยและชนแดนคินไทย ทำเนิการสร้างโดยเจ้ากรมโยธาและอศิกัญญ์อานวยการกองหัตถคิลป์ อนุสาวรีย์ประดิษฐานภายในเววิกรมมหาธาตุ ซึ่งเป็นวัดที่พระองค์ทรงสร้างขึ้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดเมื่อ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2522

ปี พ.ศ. 2521 อนุสาวรีย์ที่ได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการอนุสาวรีย์แห่งชาติมีประมาณ 14 แห่ง แบ่งตามมูลเหตุการขอสร้างได้ดังนี้

การขอสร้างเนื่องจากใช้นามบุคคลสำคัญมาเป็นชื่อของสถานที่แห่งนั้น

อนุสาวรีย์สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ขอสร้างโดยกองพันทหารม้าที่ 6 กรมทหารม้าที่ 3 ค่ายศรีพัชรินทร์ จังหวัดขอนแก่น เนื่องจากพระรูปเต็มแก่พุทธโคทมมาก จึงสร้างโดยเอกชนเพราะกรมศิลปากรงานล้มมือ ประดิษฐาน ณ ค่ายศรีพัชรินทร์

อนุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ขอสร้างโดยโรงเรียนมหาวชิราวุธ จังหวัดสงขลา เนื่องจากพระองค์ทรงกรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้พระ

บรมนามาภิไธย "มหาวชิราวุธ" เป็นมงคลนามของโรงเรียน พระบรมรูปมีขนาดเท่าครึ่ง ประทับ
 ยืนฉลองพระองค์ขุนนางพลเสื่อป่ามาหลาง บั้นหล่อโยกกรมศิลปากร ประดิษฐานไว้ ณ ภายในเวิริ-
 เวณโรงเรียน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรง เปิดอนุ-
 สสาวรีย์ เมื่อ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2525

ขอสร้างเนื่องจากบุคคลสำคัญนั้นเป็นผู้ให้กำเนิด หรือเคยดำรงตำแหน่งสำคัญในกิจการ
 นั้นมาก่อน

อนุสาวรีย์สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ขอสร้างโดยผู้จัดการโรงเรียนราชินี
 เนื่องจากพระองค์ท่านเป็นผู้พระราชทานกำเนิดโรงเรียนราชินี ให้เป็นสถานศึกษาอบรมอย่างก็แก่
 ลูกหญิงสืบไป ชาวราชินีทุกรุ่นต่างระลึกในพระมหากรุณาธิคุณ จึงได้ประชุมตกลงที่จะสร้างพระบรม
 รูปขึ้น เพื่อประดิษฐานภายในโรงเรียน ในโอกาสที่โรงเรียนจะมีอายุครบ 75 ปี ในปี พ.ศ. 2522
 พระบรมรูปขนาดเท่าพระองค์จริง ประทับนั่งบนพระเก้าอี้ พระหัตถ์ขวาทอดไว้บนโต๊ะ พระหัตถ์ซ้าย
 ทรงถือหนังสือทอดไว้บนพระเพลา บั้นหล่อโยก น.ส.ไข่มุกด์ ชูโต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 รัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดเมื่อปี พ.ศ. 2524

อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 6 ขอสร้างโดยกรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์ เขตบางเขน
 เนื่องจากพระองค์เคยทรงดำรงตำแหน่งผู้บังคับการพิเศษ กรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์เป็น
 ประมุข เหล่าทหารประจำกรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์ สำนักในพระมหากรุณาธิคุณ พร้อมใจ
 กันสร้างอนุสาวรีย์แห่งนี้ขึ้นเพื่อเทิดพระบารมี และเป็นเมืองขวัญ พระบรมรูปมีขนาดเท่าพระองค์จริง
 ดำเนินการออกแบบบั้นหล่อโยกกรมศิลปากร

อนุสาวรีย์จอมพล ป. พิบูลสงคราม ขอสร้างโดยศูนย์การทหารปืนใหญ่ จังหวัดลพบุรี
 เนื่องจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม เคยมีกำเนิดชีวิตรับราชการมาจากทหารปืนใหญ่ เคยปฏิบัติ
 หน้าที่ทุกหน้าที่และเคยสอนวิชาปืนใหญ่แบบใหม่ สร้างเมืองลพบุรีให้เกิดความเจริญก้าวหน้าเป็น
 เมืองทหารและเมืองยุทธศาสตร์ และยังนำประเทศไทยสู่ระบบประชาธิปไตยอีกด้วย ศูนย์การ
 ทหารปืนใหญ่ และข้าราชการประชาชนชาวจังหวัดลพบุรี จึงพร้อมใจกันสร้างอนุสาวรีย์ขึ้นเป็น
 เกียรติ คั้งขึ้น ณ ศูนย์การทหารปืนใหญ่ ลพบุรี

ขอสร้างขึ้นเพื่อไว้สักการบูชา และใช้ประกอบพิธีสำคัญของจังหวัด

อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 ขอสร้างโดยผู้ว่าราชการจังหวัดระยอง ดำเนินการสร้างโดยกรมศิลปากร มีขนาดเท่าพระองค์จริง ประติษฐาน ณ หน้าศาลากลางจังหวัด

อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 ขอสร้างโดยผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยา ดำเนินการสร้างโดยกรมศิลปากร มีขนาดเท่าพระองค์จริง ประติษฐาน ณ หน้าศาลากลางจังหวัด

อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 ขอสร้างโดยทางจังหวัดกำแพงเพชร ดำเนินการสร้างโดยนายอำพน อัมพวัน ข่างเอกชน เป็นพระบรมรูปประทับยืน มีขนาดเท่าครึ่งพระองค์จริง ประติษฐานบริเวณสนามหน้าศาลากลางจังหวัด เปิดเมื่อปี พ.ศ. 2522

อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 ขอสร้างโดยผู้ว่าราชการจังหวัดสุพรรณบุรี ดำเนินการสร้างโดยกรมศิลปากร เป็นพระบรมรูปประทับยืน แบบเดียวกับจังหวัดสุราษฎร์ธานี ประติษฐานบริเวณหน้าศาลากลางจังหวัด

อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 6 ขอสร้างโดยคณะลูกเสือชาวบ้าน และประชาชนจังหวัดระนอง ดำเนินการสร้างโดยกรมศิลปากร เป็นพระบรมรูปขนาดเท่าครึ่งพระองค์จริง ประทับยืน ฉลองพระองค์ขุนนายพล เลือป่าพรานหลวง ประติษฐานที่สนามกีฬาจังหวัด

อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 6 ขอสร้างโดยผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยา โดยขอมาพร้อมกับอนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 ที่กล่าวไปแล้ว กรมศิลปากรเป็นผู้ดำเนินการสร้าง พระบรมรูปขนาดเท่าพระองค์จริง ประติษฐานที่หน้าศาลากลางจังหวัด

อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 6 ขอสร้างโดยคณะลูกเสือชาวบ้าน จังหวัดนครศรีธรรมราช พระบรมรูปมีขนาดเท่าพระองค์จริง ฉลองพระองค์ลูกเสือป่า ประติษฐานบริเวณสนามหน้าเมืองคานเหนือ

อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 6 ขอสร้างโดยผู้ว่าราชการจังหวัดนครสวรรค์ สร้างเป็นพระบรมรูปขนาดเท่าครึ่งพระองค์จริง ประทับยืน ทรงชุดเสือป่า ยืนพระพักตร์สู่แม่น้ำ ประติษฐาน ณ สวนสาธารณะตรงข้ามศาลากลางจังหวัด

การขอสร้างเนื่องจากเหตุผลอื่นๆ

อนุสาวรีย์พระครูบาศรีวิชัย ขอสร้างโดยชาวอำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน เนื่องจากพระ
ครูบาศรีวิชัยนักบุญแห่งลานนาไทยในอดีต ไ้ประกอบคุณความดีไว้อย่างมากมาย และโดยกำเนิด
ท่านเป็นชาวอำเภอเถลิง จังหวัดลำพูนมาก่อน สมควรสร้างเป็นอนุสาวรีย์ไว้เพื่อสักการบูชา และ
เทิดทูนความดีงาม โดยสร้างตามแบบอนุสาวรีย์พระครูบาศรีวิชัย ที่เชิงกอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่
ใหม่ มีขนาดเท่าคนจริง ประติมากรรมไว้ ๓ วัตถุประสงค์ 5 กวง ตำบลเถลิง อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน

ปี พ.ศ. 2522 อนุสาวรีย์ที่ได้รับอนุมัติให้มีการก่อสร้างได้มีจำนวน 9 แห่ง
แบ่งตามมูลเหตุการขอสร้างได้ดังนี้

ขอสร้างเนื่องจากไ้ชื่อนามของบุคคลสำคัญมาเป็นชื่อสถานที่แห่งนั้น

อนุสาวรีย์พระยอกเมืองขวาง ขอสร้างโดยกองบังคับการ 3 กองบังคับการพิเศษ
จังหวัดอุบลราชธานี ขอสร้างเนื่องจากชื่อนี้ไ้ชื่อนามว่า ค่ายพระยอกเมืองขวาง ก่อสร้างไว้ ๓
กองบังคับการ 3 ค่ายพระยอกเมือง

อนุสาวรีย์พลเอกหลวงเสนาณรงค์ ขอสร้างโดยกรมกำลังพลทหารบก ค่ายเสนาณรงค์
ดำเนินการสร้างโดยกรมศิลปากร ลักษณะอนุสาวรีย์เป็นท่ายืน ถือมือทั้งสองวางบนกรงมี ขนาด
เท่าครึ่ง จักตั้งไว้ที่บริเวณค่ายเสนาณรงค์ เปิดเมื่อปี พ.ศ. 2523

ขอสร้างเนื่องจากบุคคลสำคัญนั้นเป็นผู้ให้กำเนิด หรือเคยดำรงตำแหน่งสำคัญในกิจ
การนั้นมาก่อน

อนุสาวรีย์พระราชวงศ์เชอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ขอสร้างโดยกรมส่งเสริมสหกรณ์

อนุสาวรีย์สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรยภุมม เศวตวิกรม พระบรมราชชนกและสมเด็จพระศรี
นคริศจิตราบรมราชชนนี ขอสร้างโดยคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เพื่อประติมากรรม
ไว้ที่คณะแพทยศาสตร์ ออกแบบปั้นหล่อโดยนายนิพนธ์ จันทนะละสิน เนื่องจากกรมศิลปากร
ไม่สามารถทำให้ได้ทันตามกำหนดเวลา พระบรมรูปพระราชชนกประทับยืนเบื้องหลัง พระราชชนนี
ประทับนั่งบนพระเก้าอี้ ขนาดเท่าพระองค์จริง เปิดเมื่อ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2524 โดยพระ
บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลย เศวต วิธกาลที่ 9

ขอสร้างเนื่องจากเหตุผลอื่น ๆ

อนุสาวรีย์พระนเรศวรมหาราช ขอสร้างโดยทางจังหวัดนราธิวาส เพื่อประดิษฐานไว้ที่ศาลาประชาคมหลังเก่า โดยให้เหตุผลว่า จังหวัดนราธิวาสเป็นจังหวัดชายแดนที่มีปัญหาความแตกแยกทางความคิด สมควรที่จะสร้างอนุสาวรีย์ไว้เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นศูนย์รวมความสามัคคี ทางจังหวัดพิจารณาเห็นว่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราชเป็นกษัตริย์ที่ทรงพระปรีชาสามารถ กล้าหาญ เก่งกล้า ใฝ่คุณงามความดี ให้เป็นปึกแผ่น และขยายอาณาเขตไปถึงจังหวัดนราธิวาสด้วย และในขณะนี้จังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังไม่มีจังหวัดใดมีอนุสาวรีย์ประดิษฐานไว้เป็นมิ่งขวัญ และเป็นเครื่องเตือนใจเลย สมควรที่จะมีการจัดสร้างขึ้น กรมศิลปากรเป็นผู้ดำเนินการสร้าง พระบรมรูปประทับยืน ทรงพระมาลาเบี่ยง อยู่ในอาคารแบบโคลนคล้ายกับมัสยิดของมุสลิม เพราะสมเด็จพระนเรศวรมหาราชมิได้ทรงมีพระราชประวัติเกี่ยวข้องกับสถานที่นั้น ๆ เพื่อป้องกันมิให้เกิดความเข้าใจข้อมูลประวัติศาสตร์ไขว้เขวในอนาคต¹

อนุสาวรีย์สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ขอสร้างโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดราชบุรี ในฐานะตัวแทนชาวจังหวัดราชบุรี เพื่อนำไปประดิษฐานไว้ที่เชิงเขาแก่นจันทร์ เนื่องจากเมืองราชบุรี เป็นเมืองเก่าแก่มาช้านานแต่ยังไม่มีอนุสาวรีย์ เป็นจุดรวมใจเลย ประชาชนจึงช่วยกันตัดสินใจสร้างอนุสาวรีย์รัชกาลที่ 1 ขึ้น เพราะพระองค์เป็นกษัตริย์ที่เคยเกี่ยวข้องกับจังหวัดราชบุรีเพียงพระองค์เดียว ทั้งยังเคยดำรงตำแหน่งหลวงยกกระบัตร เมืองราชบุรีด้วย ดำเนินการปั้นหล่อโดยกรมศิลปากร เป็นพระบรมรูปประทับยืน ฉลองพระองค์แบบนักรบตามจักรวรรดิราชประเพณีโบราณ ขนาดเท่าครึ่งพระองค์จริง เปิดเมื่อปี พ.ศ. 2526

อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 ขอสร้างโดยชาวอำเภอบ้านไร่ จังหวัดขอนแก่น เนื่องจากทุกวันที่ 23 ตุลาคมของทุกปี จะมีการจัดพวงมาลาถวายบังคม ถึงแม้ว่าทางอำเภอจะเป็นอำเภอใหญ่ มีชุมชนหนาแน่น และเป็นทางคมนาคมไปสู่หลายจังหวัด แต่ยังไม่มีอนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 ไว้สักการบูชาเลยต้องอัญเชิญพระบรมฉายาลักษณ์พระกอมพิธิเป็นการชั่วคราวทุกปีมา ทางข้าราชการและประชาชนจึงเห็นพ้องว่า ควรมีการจัดสร้างอนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 ขึ้น ครั้งแรกจะขอสร้างเป็นพระบรมรูปทรงม้า แต่ทางกรมศิลปากรไม่อนุญาตตามเหตุผลที่กล่าวมาแล้วในกรณีจังหวัดเลย จึงขอให้สร้างเป็นรูปอื่นแทน

¹ อนุสาวรีย์แห่งนี้กำลังดำเนินการก่อสร้างอยู่

อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 ขอสร้างโดยผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมา เพื่อจัดตั้งไว้ที่หน้ากองกำกับการตำรวจภูธร เนื่องด้วยรัชกาลที่ 5 เสด็จพระราชประวัตินในการปรับปรุงเขตการปกครองจังหวัดชายแดนภาคใต้ และรักษาอธิปไตยเหนือดินแดนดังกล่าวในสมัยพระองค์ สมควรเทิดพระเกียรติ และให้ประชาชนได้ระลึกในพระมหากรุณาธิคุณ

อนุสาวรีย์เราสู้ ริเริ่มสร้างโดยกอ.รรมน. และข้าราชการประชาชนชาวจังหวัดบุรีรัมย์ พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ สมัยยังเป็นรัฐมนตรีกลาโหมอยู่นั้นได้ไปวางศิลาฤกษ์ และบริจาคเงินทุนเริ่มแรก ชื่ออนุสาวรีย์เป็นชื่อพระราชทาน ออกแบบปั้นโดยอาจารย์หัวหน้าภาควิชาศิลปศึกษาวิทยาลัยครูบุรีรัมย์ เป็นรูปพลเรือน ทหาร ตำรวจ ข้าราชการ หันหลังเข้าหากัน กำลังก่อสร้าง ก่อสร้าง ณ ริมทางหลวงสายละหานทราย-คาพระยา อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์ เบิกโดย พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี เมื่อ 26 สิงหาคม พ.ศ. 2523¹

ปี พ.ศ. 2523 ช่วงนี้เริ่มมีกระแสความคึกเรื่องงานฉลอง 200 ปี กรุงรัตนโกสินทร์ แพร์ออกไปตามหน่วยงานต่าง ๆ ทั่วประเทศแล้ว โดยรัฐบาลต้องการให้จัดงานฉลองพร้อมกันทั่วประเทศ ดังนั้นอนุสาวรีย์ที่เกิดขึ้นในช่วงนี้จึงเริ่มมีบางแห่งใช้เหตุผลสร้างเพื่องานฉลองนี้ เพราะสะดวกต่อการขออนุมัติ และมีงบประมาณที่รัฐบาลสนับสนุนด้วยบางส่วน อนุสาวรีย์ที่ได้รับอนุมัติให้มีการก่อสร้างได้ในปี พ.ศ. 2523 นี้ มี 12 แห่ง ดังต่อไปนี้

ขอสร้างเนื่องจากบุคคลสำคัญนั้นเป็นผู้ให้กำเนิดและใช้พระนาม

อนุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 ขอสร้างโดยเจ้ากรมการแพทย์ทหารบก เพื่อนำไปประดิษฐาน ณ โรงพยาบาลอานันทมหิดล ตำบลเขาสามยอด จังหวัดลพบุรี เนื่องจากรัชกาลที่ 8 ทรงเป็นผู้มีพระมหากรุณาธิคุณแก่โรงพยาบาล ทรงบริจาคทรัพย์ส่วนพระองค์ในการสร้างโรงพยาบาล และเสด็จพระราชดำเนินเปิดเมื่อปี พ.ศ. 2481 ทางโรงพยาบาลจึงพร้อมใจกันสร้างอนุสาวรีย์ให้ปรากฏพระเกียรติคุณ ดำเนินการสร้างโดยกรมศิลปากร ตามแบบเดิมที่วัดสุทัศน์

อนุสาวรีย์จอมพลสมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนารถ กรมหลวงพิษณุโลกประ-

¹ กอ.รรมน. จว.บร., เราสู้ (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2523).

อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 ขอสร้างโดยชาวจังหวัดพุมธานี เพื่อประดิษฐานไว้ที่หน้าศาลากลาง สำหรับสักการบูชา และประกอบพิธีวันที่ 23 ตุลาคม

อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 ขอสร้างโดยผู้ว่าราชการจังหวัดพิจิตร เพื่อไว้สักการบูชา และประกอบพิธีวันที่ 23 ตุลาคม รวมทั้งเพื่องานฉลอง 200 ปี อีกด้วย เนื่องจากรัชกาลที่ 5 เป็นผู้วางรากฐานการปกครองไทย สร้างเป็นพระบรมรูปประทับยืน ขนาดเท่าพระองค์จริง ดำเนินการปั้นหล่อโดยพระโอรส โสราโย¹

ขอสร้างโดยเหตุผลอื่น ๆ

อนุสาวรีย์พระเจ้าตากสินมหาราช ขอสร้างโดยผู้บังคับกองทัพอี 4 กรมทหารราบที่ 4 ประดิษฐานไว้ที่ค่ายฉิมพราการ อนุสาวรีย์แห่งนี้ได้ดำเนินการมาก่อน เพราะไม่รู้ว่ามีระเบียบจึงได้ขออนุญาตมาภายหลัง เปิดเมื่อ 24 มีนาคม พ.ศ. 2523

อนุสาวรีย์พระเจ้าตากสินมหาราช ขอสร้างโดย ร.อ. เอก บุโรคม เพื่อนำไปประดิษฐานไว้ที่เขาศึกษา จังหวัดชลบุรี โดยจำลองแบบจากวงเวียนใหญ่

อนุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขอสร้างโดยทางจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อประดิษฐานไว้ที่บ้านห้วยกอ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งเป็นสถานที่ที่รัชกาลที่ 4 ได้ทรงคำนวณการเกิดสุริยุปราคาว่า จะเกิดที่นี่ได้อย่างแม่นยำ เป็นเกียรติของไทยองค์แรกที่นำวิชาการทางวิทยาศาสตร์แผนใหม่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติ และเพื่องานสมโภช ๓ 200 ปี กวญทางจังหวัดจึงมีความต้องการสร้างอนุสาวรีย์ขึ้นเพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติ สร้างเป็นพระบรมรูปประทับนั่ง ขนาดเท่าครึ่งพระองค์จริง

อนุสาวรีย์เจ้าพิชัยขำ (เจ้าพระยาสุรเสนาธิบดีสงคราม) ขอสร้างโดยผู้ว่าราชการจังหวัดลำปาง ในนามของเจ้านายฝ่ายเหนือ และผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัดในภาคเหนือ เพื่อประดิษฐานไว้ที่จังหวัดลำปาง เจ้าพิชัยขำปฐมวงศ์ของเจ้านายฝ่ายเหนือ ได้ประกอบวีรกรรมที่ยิ่งประโยชน์แก่ลานนาไทย และชาติไทย ชัยไล่ทัพพม่าแตกหนีไปจากลำปาง รวบรวมผู้คนสร้างบ้าน-

¹ มีปัญหาเรื่องแบบ เพราะปั้นผิดส่วนและไม่สวยงาม ทางกรมศิลปากรได้ให้แก้ไขแบบใหม่

เมืองทะนุมารุงให้ยูเย็นเป็นสุข และยังเป็นต้นตระกูลเชื้อเจ๊กคนผู้ซึ่งเคยเป็นผู้ครองนครต่าง ๆ ในภาคเหนือถวายความจงรักภักดีต่อราชวงศ์จักรีอีกด้วย การจักสร้างขึ้นนี้เพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติ บั้นโคย น.ส. ไซ่มุกต์ ชูโต เป็นรูปประติมากรรม สมเด็จพระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินทรงเป็คอนุสาวรีย์เมื่อ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2527

อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี (คุณหญิงโม) ขอสร้างโดยทางอำเภอครบุรี จังหวัดนครราชสีมา เพื่อนำไปประดิษฐานที่สนามหน้าตัวการอำเภอ ไว้เป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นศรีสง่าแก่อำเภอ และเพื่อสนองนโยบายของรัฐบาลในปี พ.ศ. 2523 คือ ปีแห่งการท่องเที่ยว ครั้งแรกกรมการอนุสาวรีย์ไม่อนุมัติให้สร้าง เพราะเป็นแคร์กะกับอำเภอเท่านั้น แต่ต่อหลังได้อนุมัติให้สร้างได้นั้น เป็นเพราะอำเภอครบุรี เป็นเขตแทรกซึมของผู้ออกการร้ายคอมมิวนิสต์ สมควรที่จะมีอนุสาวรีย์ไว้เป็นศูนย์รวมจิตใจ จึงอนุมัติเป็นกรณีพิเศษ

ปี พ.ศ. 2524 เป็นปีที่งานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี ใ้ขยายตัวออกสู่ต่างจังหวัด เนื่องจากเป็นนโยบายของรัฐบาล อนุสาวรีย์ส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นจึงมักมีงานสมโภช 200 ปี เข้ามาเกี่ยวข้องเสมอ อนุสาวรีย์ที่ใ้รับอนุมัติใ้ดำเนินการไปในปีนี้มีถึง 15 แห่ง ดังต่อไปนี้

ขอสร้างเนื่องจากใ้ช้ชานามของบุคคลสำคัญมาเป็นชื่อสถานที่

อนุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า ขอสร้างโดยอธิการบดี สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เพื่อนำไปประดิษฐาน ณ วิทยาเขตทั้ง 3 แห่ง ของสถาบันฯ เนื่องจากสถาบันฯ ใ้ช้ชานาม "พระจอมเกล้า" เป็นชื่อ และรัชกาลที่ 9 ยังทรงมีพระบรมราชานุญาตใ้ใ้ช้ตราประจำรัชกาลที่ 4 เป็นตราของสถาบันฯด้วย สถาบันฯรู้สึกขานซึ่งในพระมหากษัตริย์คุณเป็นล้นพ้น จึงขอใ้ดำเนินการจักสร้างอนุสาวรีย์ขึ้น เพื่อเป็นศิริมงคล และเป็นที่ระลึกการบูชา ใ้ดำเนินการก่อสร้างโดยช่างเอกชน เพราะกรมศิลปากรงานล้นมือ สร้างเป็นพระบรมรูปประทับนั่ง ทรงพระมหาพิชัยมงกุฎเต็มยศ

ขอสร้างเนื่องจากบุคคลสำคัญนั้นเป็นผู้ใ้กำเนิด หรือสร้างความเจริญใ้แก่สถานที่แห่งนั้น

อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 ขอสร้างโดยโรงเรียนสวนกุหลาบมหาวิทยาลัย เพื่อประดิษฐานไว้ที่ภายในบริเวณโรงเรียน เนื่องจากโรงเรียนสวนกุหลาบจะมีอายุครบ 100 ปี ในปี พ.ศ. 2525

โรงเรียนแห่งนี้ รัชกาลที่ 5 ทรงเป็นผู้ทรงสถาปนาขึ้น ศิษย์เก่าทุกรุ่น ครู อาจารย์ และนักเรียน จึงพร้อมใจกันสร้างอนุสาวรีย์แห่งนี้ขึ้น เพื่อระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณ และเพื่อไว้สักการบูชา สร้างเป็นพระบรมรูปประทับยืนเท่าพระองค์จริง พระหัตถ์ซ้ายถือกระบี่ พระหัตถ์ขวาถือคทา เปิด เมื่อปี พ.ศ. 2525

อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 ขอสร้างโดยการประสานครหลวง เพื่อประดิษฐานไว้ ณ บริเวณ สำนักงานใหญ่ บางเขน เนื่องจากการประสานครหลวงจะก่อสร้างสำนักงานใหญ่ ณ โรงกรองน้ำ บางเขน การประปาไคร้รำลึกในพระมหากรุณาธิคุณ ที่ทรงโปรดให้มิถุนายนการประปาขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย ดำเนินการสร้างโดยกรมศิลปากร เป็นพระบรมรูปประทับยืน ทรงเครื่องแบบเสด็จประพาสต้น ฉลองพระองค์ราชปะแตน และกุษาม่วง พระหัตถ์ขวาทรงถือพระมาลา พระหัตถ์ซ้ายทรงถือไม้เท้า ขนาดเท่าครึ่งพระองค์จริง

อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 ขอสร้างโดยคณะศิษย์เก่าโรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อนำไปประดิษฐานไว้ภายในโรงเรียน

อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 7 ขอสร้างโดยเทศบาลตำบลหัวหิน เพื่อนำไปประดิษฐาน ณ บริเวณหน้าสถานี ตำบลดหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เนื่องจากรัชกาลที่ 7 เป็นผู้ทำนุบำรุงท้องถิ่น เทศบาลตำบลหัวหิน ตั้งแต่สมัยก่อนสร้างพระราชวังไกลกังวล พระองค์ได้สนับสนุนส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น และกิจการทั้งปวง อันเป็นรากฐานแห่งความเจริญสืบเนื่องมาตั้งทุกวันนี้ และในโอกาสจะมีงานสมโภช 200 ปีควย ทางเทศบาลจึงเห็นสมควรจัดสร้างอนุสาวรีย์แห่งพระองค์ท่านขึ้น โยมอบให้กรมศิลปากรเป็นผู้จัดทำ

อนุสาวรีย์พญาเงาะเมือง ขอสร้างโดยชาวจังหวัดพะเยา เพื่อนำไปประดิษฐานที่ริมกว๊านพะเยา จังหวัดพะเยา เนื่องจากพญาเงาะเมือง พ่อเมืองแห่งแคว้นพะเยา เป็นผู้สร้างความเจริญรุ่งเรือง และบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่เมืองพะเยาเป็นอย่างมาก สมควรจัดสร้างเป็นอนุสาวรีย์ขึ้น เพื่อระลึกถึงเกียรติคุณสืบไป

ขอสร้างขึ้นเพื่อไว้สักการบูชา และใช้ประกอบพิธีสำคัญของจังหวัด ¹

¹ โยเฉพาะงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปีที่จะมีขึ้นในปี พ.ศ. 2525

อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 ขอสร้างโดยสมาคมนิสิตเก่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จังหวัด ราชบุรี เพื่อประดิษฐานไว้ที่หน้าศาลาประชาคมหลังใหม่ จังหวัดราชบุรี นั้นเป็นพระบรมรูป ขนาดเท่าครึ่ง โยช่วงเอกชน เพราะกรมศิลปากรไม่มีเวลาทำให้

อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 ขอสร้างโดยผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น เพื่อจัดสร้างขึ้นที่หน้า ศาลากลางจังหวัด เนื่องจากจะมีงานสมโภชฯ 200 ปี ขึ้นที่ขอนแก่น เพื่อสนองนโยบายรัฐบาล และเป็นการแสดงกตเวทิตาคุณสำนักในพระมหากษัตริย์ของพระบรมจักรีวงศ์ สร้างโดยนายวระ ธิษวาส สร้างเหมือนที่หน้าศาลากลางจังหวัดชลบุรี มีขนาดเท่าครึ่งพระองค์จริง

อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 ขอสร้างโดยผู้ว่าราชการจังหวัดชุมพร เพื่อนำไปประดิษฐานไว้ ที่หน้าศาลากลาง สร้างในโอกาสงานสมโภชกรุงฯ 200 ปี ดำเนินการสร้างโดยกรมศิลปากร เป็นพระบรมรูปประทับยืน ขนาดเท่าครึ่งพระองค์จริง

อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 ขอสร้างโดยทางจังหวัดยะลา เพื่อนำไปประดิษฐานที่สนามโรง พิธีช้างเผือก จังหวัดยะลา เนื่องในโอกาสสมโภชกรุงฯ 200 ปี และเพื่อไว้สักการบูชา ดำเนิน การสร้างโดยกรมศิลปากร

อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 ขอสร้างโดยผู้ว่าราชการจังหวัดภูเก็ต เพื่อนำไปประดิษฐานไว้ ที่หน้าศาลากลางจังหวัด ในโอกาสสมโภชกรุงฯ 200 ปี กรมศิลปากรดำเนินการก่อสร้าง มี ขนาดเท่าครึ่งพระองค์จริง

อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 ขอสร้างโดยชาวอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เพื่อประดิษฐาน ไว้ที่อำเภอ เนื่องในงานสมโภชกรุงฯ 200 ปี และไว้สักการบูชา พระบรมรูปมีขนาดเท่าครึ่ง พระองค์จริง ประทับนั่งบนพระเก้าอี้

อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 และอนุสาวรีย์รัชกาลที่ 6 ขอสร้างโดยผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมิ เพื่อประดิษฐานไว้ที่บริเวณหน้าศาลากลางจังหวัด เนื่องในโอกาสสมโภชกรุงฯ 200 ปี

ขอสร้างเนื่องจากเหตุผลอื่น ๆ

อนุสาวรีย์พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) ขอสร้างโดยชาวจังหวัด ฉะเชิงเทรา เนื่องจากพระยาศรีสุนทรโวหารเป็นผู้มีกำเนิดที่มั่นในคลองโสธร แขวงเมืองฉะ-

เชิงเทรามาแก้คดี ท่านผู้นี้เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ ประกอบคุณงามความดีแก่ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มาตลอดชั่วอายุขัย ในฐานะที่เป็นชาวฉะเชิงเทรามาโยกย้ายถิ่น ทางจังหวัดจึง เห็นควรจัดสร้างอนุสาวรีย์ขึ้นไว้ เป็นอนุสรณ์ในโอกาสสมโภชกรุงฯ 200 ปี และเป็นเกียรติ ประวัติแก่ทางจังหวัด ป็นหล่อโดยนายเนติวิมล จันทนะยะสิน เนื่องจากกรมศิลปากรทำให้ไม่ ทัน เป็นรูปปั้น มือซ้ายถือหนังสือ ขนาดเท่าครึ่งคนจริง เบิกในปี พ.ศ. 2526

ปีพ.ศ. 2525 มีอธิบดีของงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปียังคงหลงเหลืออธิบดีพล อยู่มากถึงแม้ว่าการก่อสร้างอนุสาวรีย์จะทำได้ไม่ทันการก็ตาม ในปีนี้มีการอนุมัติให้สร้างอนุสาวรีย์ ได้ 11 แห่งดังต่อไปนี้

ขอสร้าง เนื่องจากบุคคลสำคัญนั้นเป็นผู้ให้กำเนิด หรือเป็นผู้สร้างความเจริญรุ่งเรืองให้ กับกิจการหรือสถานที่นั้น ๆ

อนุสาวรีย์พระยารัษฎานุประดิษฐ์ (คอซิมบี๊ ๗ ระนอง) ขอสร้างโดยเทศบาลเมือง ภูเก็ต เพื่อจัดตั้งไว้ ๗ สถานที่ที่ขอขออนุญาตไว้แล้ว จังหวัดภูเก็ต เนื่องจากท่านเป็นผู้ทำคุณ ประโยชน์ สร้างความเจริญอย่างมากให้กับท้องถิ่น ดำเนินการสร้างโดยกรมศิลปากร

ขอสร้างขึ้นเพื่อไว้สักการบูชา และประกอบพิธีสำคัญของจังหวัด

อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 ขอสร้างโดยผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อนำไปประดิษฐาน ไว้ที่หน้าศาลากลางจังหวัด เนื่องจากในโอกาสสมโภชกรุงฯ 200 ปี

อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 ขอสร้างโดยผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรี เพื่อนำไปประดิษฐานไว้ หน้าท่าว่าการอำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี เนื่องจากในโอกาสสมโภชกรุงฯ 200 ปี

อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 ขอสร้างโดยผู้ว่าราชการจังหวัดอุดรธานี เพื่อนำไปประดิษฐาน ณ หุ่นศรีเมือง หน้าศาลากลางจังหวัด ดำเนินการก่อสร้างโดยกรมศิลปากร

ขอสร้างเนื่องจากเหตุผลอื่น ๆ

อนุสาวรีย์จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ขอสร้างโดยนายญาติ ไหววดี สมาชิกสภาผู้แทนจังหวัด สุรินทร์ ร่วมกับเพื่อนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทางภาคอีสาน เพื่อนำไปประดิษฐานไว้ที่สวนรัชกา- นุสรณ์ หน้าศาลากลางจังหวัดขอนแก่น เนื่องจากจอมพลสฤษดิ์เป็นผู้เสียสละเพื่อแผ่นดิน สร้างความ

เจริญให้แก่ประเทศไทย เป็นผู้ดำเนินนโยบายแก้ไขปัญหาของประเทศอย่างเข้มแข็งเฉียบขาด เป็นผู้นำคนแรกที่ทำให้มีการวางแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะทางจังหวัดขอนแก่น ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน จึงร่วมใจกันขอสร้างอนุสาวรีย์ขึ้น ในครั้งแรกทางคณะกรรมการ มีความเห็นว่า ไม่ควรสร้าง เนื่องจากจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้ที่มีประวัติค้างพริ้ว จะเป็น ตัวอย่างที่ไม่ดี และใช้เป็นข้ออ้างในการขออนุญาตสร้างอนุสาวรีย์อื่น ๆ ได้ รวมทั้งที่สวนรัชดา-บุสรณ์ ก็มีอนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 ประดิษฐานอยู่แล้ว เห็นว่าเป็นการไม่เหมาะสม แต่ทางคณะกรรมการจัดสร้างได้เสนอเรื่องนี้โดยตรงแก่นายกรัฐมนตรี ซึ่งทางสำนักนายกรัฐมนตรีก็มีหนังสือ ถึงกรมศิลปากรในภายหลังว่า นายกรัฐมนตรีได้มีบัญชาอนุมัติให้สร้างอนุสาวรีย์แห่งนี้ได้ เมื่อ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2525 จึงเกิดอนุสาวรีย์แห่งนี้ขึ้น ขึ้นหล่อโดยนายอาคม วรจินดา เป็นรูปทำขึ้น แต่เครื่องแบบเต็มยศ ขนาดเท่าคนจริง พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ได้ไปวางศิลาฤกษ์เมื่อ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2526

อนุสาวรีย์วีรชนบึงคานี ขอสร้างโดยผู้ว่าราชการจังหวัดบึงคานี และคณะกรรมการจัดงาน 200 ปี ภาคเอกชน เพื่อจัดตั้งไว้ที่สี่แยกหนองจิก ทางเข้ามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จังหวัดบึงคานี เนื่องจากจังหวัดบึงคานีเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีการจัดตั้งสถานียูวชนทหารขึ้น เป็นสถานที่มีประโยชน์ ต่อเยาวชน ในปี พ.ศ. 2484 หน่วยยูวชนทหารที่ 66 จังหวัดบึงคานี ได้แสดงความกล้าหาญ และเสียสละอย่างสูงในการต่อสู้กับญี่ปุ่น เคียงบ่าเคียงไหล่กับทหาร ตำรวจ และประชาชน ได้ เสียชีวิตไป 5 คน และบาดเจ็บหลายคน นับสิ้นคนเหล่านี้จะถูกลืมเลือนไป ในโอกาสสมโภชกรุงฯ 200 ปี จึงเห็นควรจัดสร้างอนุสาวรีย์ยูวชนทหาร และทหาร ตำรวจ ประชาชน ผู้เสียสละในสมร-ภูมิกวานั้นให้ปรากฏ ดำเนินการก่อสร้างโดยกรมศิลปากร

ปี พ.ศ. 2526 ปีนี้จำนวนของอนุสาวรีย์ที่ขอสร้างมานั้นกลับลดต่ำลงมาก อนุสาวรีย์ที่ ได้รับอนุมัติให้มีการสร้างได้มีอยู่เพียง 4 อนุสาวรีย์เท่านั้น

ขอสร้างเนื่องจากบุคคลสำคัญนั้นเป็นผู้ให้กำเนิด

อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 ขอสร้างโดยกองทัพบก เพื่อนำไปประดิษฐาน ณ โรงเรียนนายร้อย จปร. แห่งใหม่ บริเวณเขาชะโงก จังหวัดนครนายก เนื่องจากรัชกาลที่ 5 ทรงเป็นผู้พระราชทานกำเนิดโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าขึ้น สมควรจัดสร้างเป็นอนุสาวรีย์เพื่อความ เป็นศิริมงคลแก่สถาบัน และยังเป็นสัญลักษณ์การบูชาของข้าราชการ นักเรียนนายร้อย ศิษย์เก่า และ

ประชาชน อนุสาวรีย์แห่งนี้จะเปิดในปี พ.ศ. 2529 โขย เปิดพร้อมกับโรงเรียน กรมศิลปากร เป็นผู้ดำเนินการสร้าง

อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 ขอสร้างโดยกรมทหารขนส่งรักษาพระองค์ เพื่อนำไปประดิษฐาน ณ กรมทหารขนส่งรักษาพระองค์ บางเขน เนื่องด้วยรัชกาลที่ 5 โคตรพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งกรมพาหนะให้เป็นกรมพาหนะรักษาพระองค์ เมื่อปี พ.ศ. 2451 ปัจจุบันคือ กรมทหารขนส่งรักษาพระองค์ ก้าวสำนักในพระมหากรุณาธิคุณ จึงได้มีการจัดสร้างอนุสาวรีย์ขึ้น เพื่อเป็นที่สักการบูชา และเป็นศูนย์รวมจิตใจของข้าราชการ โขยมอบให้กรมศิลปากร เป็นผู้ดำเนินการสร้าง

อนุสาวรีย์พลเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ขอสร้างโดยองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย เพื่อนำไปประดิษฐานที่องค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย ถนนงามวงศ์วาน จังหวัดนนทบุรี เนื่องจากพระองค์เป็นผู้ประทานกำเนิดกิจการโทรศัพท์ขึ้นในประเทศไทย สมควรจัดสร้างอนุสาวรีย์ขึ้นเพื่อเทิดพระเกียรติ และเป็นที่สักการบูชา โขยมอบให้กรมศิลปากร เป็นผู้ดำเนินการสร้าง เป็นพระรูปขนาดเท่าครึ่ง ฉลองพระองค์เต็มยศประทับยืน

ขอสร้างเนื่องจากมูลเหตุอื่น ๆ

อนุสาวรีย์ผู้เสียสละพลเรือนตำรวจทหารที่ 33 ขอสร้างโดยกองบังคับการผสมพลเรือนตำรวจ ทหารที่ 33 เพื่อจัดสร้างขึ้น ณ เขาค้อ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เนื่องจากกองบัญชาการผสมพลเรือนที่ 33 รับผิดชอบรอยต่อเขตเพชรบูรณ์ พิษณุโลก เคยได้ต่อสู้เอาชนะผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ประสบผลเป็นอย่างดี สมควรสร้างอนุสรณ์ผู้เสียสละขึ้น เพื่อเป็นเครื่องเตือนความทรงจำในวีรกรรมอันเป็นตัวอย่างที่ดี เป็นที่ภาคภูมิใจของประชาชน ก่อให้เกิดความสามัคคีในการป้องกันชาติ และเป็นที่เคารพสักการะของประชาชน ครั้งแรกคณะกรรมการอนุสาวรีย์แห่งชาติไม่เห็นด้วยที่จะให้มีการสร้าง เพราะเหตุการยังไม่สงบเรียบร้อยดี การสร้างอนุสาวรีย์จะก่อให้เกิดความแตกแยก แต่คอนหลังทางทหารได้วิ่งเต้นจนได้รับอนุมัติเมื่อ 26 เมษายน พ.ศ. 2526

บทสรุปประวัติความเป็นมาของอนุสาวรีย์ไทย

อนุสาวรีย์ไทยยุคแรกตั้งแต่ก่อนตั้งสุโขทัย เป็นที่มานั้น ล้วนแต่รับอิทธิพลของพุทธศาสนา เป็นสำคัญ ทั้งที่โยยตรงจากทางอินเดีย และรับโยยอ้อมจากประเทศใกล้เคียงก็ล้วนแต่เป็นไปเพื่อพุทธศาสนาทั้งสิ้น ความคิดดังกล่าวดำรงสืบมา เป็นระยะเวลาหลายร้อยปีจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์

อนุสาวรีย์ในสมัยแรกคงกล่าวมักปรากฏออกมาเป็นรูปของสถูปเจดีย์ เป็นส่วนใหญ่

อนุสาวรีย์สมัยใหม่ที่นิยมกันเป็นรูปเหมือนคนจริงนั้น เริ่มเข้ามามีอิทธิพล เมื่อสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นอิทธิพลที่สืบมาจากประเทศทางแถบตะวันตก อนุสาวรีย์แบบนี้ได้เป็นที่ยอมรับ และขยายตัวมากขึ้นจนเข้ามาแทนที่อนุสาวรีย์แบบเก่าที่เป็นสถูปเจดีย์จนเกือบหมดสิ้น ถึงแม้ว่าจะมิได้เชื่อมต่อกับความคิด และรูปแบบจากของเดิมเลยก็ตาม จนบางครั้งเราอาจจะนึกไปว่ามันเป็นคนละส่วน คนละเรื่องกันเสียทีเดียว เมื่อเห็นอนุสาวรีย์แบบใหม่ที่มักออกมาเป็นรูปเหมือนคนจริง กับสถูปเจดีย์ที่เป็นอนุสาวรีย์แบบเดิม อนุสาวรีย์แบบใหม่ได้เริ่มปรากฏเป็นอนุสาวรีย์แห่งชาติที่แท้จริงเมื่อปลายสมัยรัชกาลที่ 5 คืออนุสาวรีย์พระบรมรูปทรงม้า เพราะเป็นอนุสาวรีย์ที่ตั้งในที่สาธารณะซึ่งประชาชนสามารถรับรู้ชมทราบได้ตลอดเวลา จากอนุสาวรีย์พระบรมรูปทรงม้าความนิยมในการสร้างอนุสาวรีย์แบบใหม่นี้ได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นอยู่ตลอดเวลา จากกรุงเทพฯ ที่เป็นศูนย์กลางของทุกสิ่งทุกอย่าง ออกสู่ต่างจังหวัด อนุสาวรีย์แบบใหม่ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของประชาชนไทยทุกคนโดยปริยาย ไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม จากปี พ.ศ. 2450 ที่ได้มีการริเริ่มสร้างอนุสาวรีย์พระบรมรูปทรงม้าขึ้นที่หน้าพระที่นั่งอนันตสมาคม จนถึงปัจจุบัน(พ.ศ. 2526) ประเทศไทยมีอนุสาวรีย์ที่จัดได้ว่าเป็นอนุสาวรีย์แห่งชาติกว่า 120 แห่ง ตามลำดับดังต่อไปนี้

สมัยรัชกาลที่ 5	1	แห่ง
สมัยรัชกาลที่ 6	1	แห่ง
สมัยรัชกาลที่ 7	1	แห่ง
สมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475-2481	3	แห่ง
สมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามยุคแรก 2481-2487	4	แห่ง
สมัยรัฐบาลพลเรือ 2487-2491	-	แห่ง
สมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามยุคหลัง 2491-2500	5	แห่ง
สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ 2500-2506	4	แห่ง
สมัยจอมพลถนอม กิตติขจร 2506-2516	14	แห่ง
สมัยรัฐบาลพลเรือ 2516-2519	7	แห่ง
สมัยรัฐบาลสมทบทหารพลเรือ 2519-ปัจจุบัน (2526)	81	แห่ง
รวม	121	แห่ง

จำนวนของอนุสาวรีย์แห่งชาติทั้งหมดที่จัดแบ่งตามยุคสมัยทางการเมือง เมืองนั้น เรายึดจากปีที่ได้มีการริเริ่มดำเนินการอย่างจริงจังเป็นหลักในการแบ่ง เพราะปีแห่งการริเริ่มนั้นเป็นควมบอกทางอ้อมว่ายุคสมัยนั้นต้องการจะบอกกล่าวอะไร การริเริ่มโดยมิได้มีการดำเนินงานก่อนนั้น เราจะไม่ยึดเป็นหลัก แต่จะยึดในช่วงที่ได้มีการดำเนินงานอย่างจริงจังแทน เช่น ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ยุคแรก มีการเสนอสร้างอนุสาวรีย์มหาวีรราชเจ้าไทยถึง ๘ พระองค์แต่มิได้มีการดำเนินการแต่อย่างใด ได้มีการริเริ่มขึ้นใหม่ในสมัยหลัง การที่ไม่ยึดเวลาเปิดอนุสาวรีย์เป็นหลัก เพราะความลึกลับในการเปิดเป็นสำคัญ เนื่องจากอนุสาวรีย์บางแห่งนั้นใช้เวลาดำเนินการ ยึดเยื้อมิสืบปี จนข้ามยุคข้ามสมัย เสียทีเดียว การยึดเวลาเปิดอนุสาวรีย์เป็นหลักนั้นจะไม่ค่อยมีประสิทธิภาพเท่าที่ควรนัก สำหรับการวิเคราะห์ และยังมีปัญหาในเรื่องเวลาเปิดไม่แน่นอนของอนุสาวรีย์ที่ได้รับการอนุมัติให้มีการสร้างในช่วงหลัง ๆ อีกด้วย เพราะไม่สามารถกำหนดได้ว่า จะเปิดเมื่อใด แต่อนุสาวรีย์เหล่านี้เป็นอนุสาวรีย์ที่จะต้องเกิดขึ้นอย่างแน่นอน

ที่กล่าวว่า มีอนุสาวรีย์แห่งชาติมากกว่า 120 แห่งนั้น เป็นเพราะมีความเป็นไปได้ที่จะมีอนุสาวรีย์ที่ตกลำววจไป เนื่องจากช่วงก่อนหน้าที่จะมีคณะกรรมการอนุสาวรีย์แห่งชาติขึ้นนั้น การเก็บเอกสาร เกี่ยวกับอนุสาวรีย์ไม่เคยมีมาก่อนเลย

ประวัติความเป็นมาของอนุสาวรีย์ไทย จึงปรากฏดังที่โลกกล่าวทั้งหมดนี้

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย